

Masterthesis

Werken na detentie

Waar een wil is, is een weg?

Een onderzoek onder gedetineerden in de Penitentiaire Inrichting Nieuwegein naar motivatie om werk te zoeken na detentie en de factoren die hierop van invloed zijn.

Wiljanne Bevelander
UNIVERSITEIT UTRECHT
27 JUNI 2016

Universiteit Utrecht

Dienst Justitiële Inrichtingen
Ministerie van Veiligheid en Justitie

‘Werken na detentie: waar een wil is, is een weg?’

*Een onderzoek onder gedetineerden in de Penitentiaire
Inrichting Nieuwegein naar motivatie om werk te zoeken na
detentie en de factoren die hierop van invloed zijn.*

Master Thesis

Sociologie “Actuele Sociale Vraagstukken”

Universiteit Utrecht

Faculteit Sociale Wetenschappen

Postbus 80.140

3508 TC UTRECHT

Auteur W.J. (Wiljanne) Bevelander

Studentnummer 3623661

Thesis begeleider Dr. Zoltán Lippényi

Eerste beoordelaar Dr. Zoltán Lippényi

Tweede beoordelaar Dr. Vincenz Frey

Datum 27 juni 2016

Voorwoord

Voor u ligt mijn masterthesis; *een onderzoek onder gedetineerden in de Penitentiaire Inrichting Nieuwegein naar motivatie om werk te zoeken na detentie en de factoren die hierop van invloed zijn.*

Dit onderzoek is het eindproduct van mijn master 'Actuele Sociale Vraagstukken'. Van februari tot medio juni heb ik stage mogen lopen in het Re-integratie Centrum van de Penitentiaire Inrichting Nieuwegein, waar ik mijn onderzoek uitgevoerd heb. Een unieke onderzoeklocatie waar ik mijn sociologische kennis heb kunnen toepassen en nieuwe vaardigheden en kennis heb kunnen opdoen.

Tijdens mijn stage heb ik een inkijkje mogen krijgen in de belevingswereld van gedetineerden. Een 'wereld' die mij al enige tijd interesseert en boeit. Deze (stage) periode heeft me doen realiseren dat een baan waarbij ik in contact kom met (ex-) gedetineerden mijn interesse heeft. Het is een ambitie van mij om mee te denken over beleid om kansen te kunnen creëren in de samenleving voor deze doelgroep en re-integratie te bevorderen.

Mijn dank gaat uit naar een aantal mensen in het bijzonder. Allereerst mijn thesisbegeleider Zoltán Lippényi. Ik wil hem bedanken voor het meedenken met alle fases van het onderzoek, van onderzoeksvraag tot discussie. De scherpe feedback en suggesties zijn van grote waarde geweest voor de totstandkoming van deze Masterthesis. Ook wil ik mijn stagebegeleider Els Rijkema-Heerland bedanken voor haar tijd en betrokkenheid, het meedenken over een geschikt onderzoek en ook voor de vrijheid die kreeg om mijn onderzoek uit te voeren in het RIC. Daarnaast bedank ik mijn collega's bij het RIC voor de praktische hulp en het delen van hun kennis over re-integratie.

Utrecht, 27 juni 2016

Wiljanne Bevelander

Samenvatting

In dit onderzoek is getracht te achterhalen of gedetineerden gemotiveerd zijn om te werken na detentie en welke factoren hierop van invloed zijn. De onderzoeksvraag is: *'In hoeverre zijn gedetineerden in een Nederlandse Penitentiaire Inrichting gemotiveerd om werk te zoeken en welke factoren beïnvloeden hun motivatie om te werken?'*

Het doel van dit onderzoek was om meer kennis te verkrijgen en duidelijkheid te verschaffen over de factoren die bijdragen aan de motivatie van gedetineerden om werk te zoeken na detentie. Tevens zijn er beleidsaanbevelingen gedaan omtrent hoe gedetineerden gemotiveerd kunnen worden om werk te zoeken. Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden heeft er allereerst een literatuurstudie plaatsgevonden. De factoren menselijk kapitaal, sociaal kapitaal, cognitieve transformatie, stigma en *turning points* zijn op basis van de literatuur als leidraad voor dit onderzoek genomen. Vervolgens hebben er 18 diepte-interviews met mannelijke gedetineerden plaatsgevonden in de PI Nieuwegein. Deze semi-gestructureerde interviews zijn de belangrijkste methode van dataverzameling voor dit onderzoek.

Geconcludeerd is dat er wisselend gedacht wordt over werken na detentie. Een groot deel van de gedetineerden, dus niet iedereen, is gemotiveerd om werk te zoeken. Een opvallende bevinding was dat door eerdere werkervaring en detentie (als *turning point*) veel gedetineerden onafhankelijkheid en zelfstandigheid zoeken. Dit motiveert hen om een eigen onderneming op te zetten. Daarnaast zoeken gedetineerden een houvast in werk, dat hen zal beschermen tegen het terugvallen in criminele activiteiten. Familie en vrienden blijken een belangrijke hulpbron te zijn en motivators voor het zoeken naar een baan. Een andere opvallende bevinding was dat gedetineerden (toekomstige) stigma kunnen omzetten naar een wil om te werken. Ook kwam uit het onderzoek naar voren dat gedetineerden kunnen anticiperen op toekomstige *turning points* (het krijgen van een kind of trouwen), wat maakt dat zij willen werken wanneer dat gebeurt. Demotiverende factoren zijn onder andere de eis van een VOG die zij niet kunnen leveren en gemiste werkervaring (gat op het CV).

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Samenvatting.....	4
1 Inleiding	6
1.1 Probleemstelling.....	6
1.2 Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie	7
2 Theoretisch kader.....	9
2.1 Menselijk kapitaal.....	9
2.2 Sociaal kapitaal	12
2.3 Cognitieve transformatie.....	14
2.4 Stigma.....	16
2.5 Turning points.....	20
3 Methoden.....	22
3.1 Onderzoeksstrategie	22
3.2 Werving en beschrijving van participanten.....	22
3.3 Verloop en verwerking van het interview	23
3.4 Betrouwbaarheid en validiteit.....	24
4 Resultaten.....	25
4.1 Menselijk kapitaal.....	25
4.2 Sociaal kapitaal	32
4.3 Cognitieve transformatie.....	35
4.4 Stigma.....	37
4.5 Turning points.....	40
5 Conclusie en discussie	45
6 Beleidsaanbevelingen.....	49
7 Referenties	53
Bijlage 1 Topiclijst interview gedetineerden.....	57

1 Inleiding

Voltaire (1694-1778): De arbeid bevrijdt ons van drie grote rampen: de verveling, de ondeugd, en de armoede (Origineel: Le travail éloigne de nous trois grands maux: l'ennui, le vice, et le besoin).

1.1 Probleemstelling

In Nederland keren jaarlijks ruim 30.000 gedetineerden terug in de maatschappij (Jorritsma-Lebbink & Teeven, 2014). In het huidige re-integratiebeleid wordt ingespeeld op verschillende leefgebieden die re-integratie van ex-gedetineerden kunnen bevorderen. Deze leefgebieden zijn identiteitsbewijs, zorg, inkomen/werk, schulden en huisvesting.

Werk blijkt een van de belangrijkste voorspellers te zijn om recidive te verminderen (Wensveen, Palmen, Blokland & Meeus, 2012). Werk zorgt voor informele sociale controle (Visher, Debus-Sherill, Yahner, 2003) en schept bindingen met werkgevers en collega's. Werk creëert een dagelijkse routine die minder tijd overlaat om een delict te plegen (Laub & Sampson, 2003; Solomon, Johnson, Travis & McBride, 2004). Ook de financiële prikkel om over de schreef te gaan vermindert, doordat werk zorgt voor inkomen. Werk verleent daarnaast een bepaalde vorm van identiteit en kan betekenis aan het leven geven (Laub & Sampson, 2003).

Niet alleen kan werken ex-gedetineerden veel profijt op leveren, maar in de maatschappij wordt arbeidsparticipatie ook steeds belangrijker gevonden (Bakker, 2008). Sinds 2008 zet het ministerie van sociale zaken en werkgelegenheid in op arbeidsparticipatie voor alle mensen van de samenleving. Mensen uitsluiten van de arbeidsmarkt is niet langer een optie, maar iedereen moet participeren om samen onder andere de krimpende bevolkingsgroei en internationale concurrentie op te vangen en sociale voorzieningen te kunnen bekostigen (Commissie Bakker, 2008).

Echter blijkt dat het re-integratieproces weinig succesvol is op het gebied van werk in Nederland. Circa 50 procent van ex-gedetineerden leeft drie maanden na detentie van een uitkering. Slechts 20 procent heeft in dezelfde periode een baan kunnen vinden. De overige ex-gedetineerden hebben geen aantoonbare inkomsten in deze periode (CBS, 2015). Het percentage ex-gedetineerden in Nederland dat recidiveert binnen twee jaar na vrijlating, ligt tussen de 54 en 59 procent (Wartna, Kalidien, Tollenaar & Essers, 2006). Kuppens en Ferwerda (2008) toonden aan dat ruim 70 procent van de ex-gedetineerden binnen 6 jaar na vrijlating recidiveert. Het bevorderen van arbeidsdeelname onder ex-gedetineerden is dus van groot maatschappelijk belang.

Volgens eerder onderzoek is een groot deel van ex-gedetineerden onvoldoende gemotiveerd om werk te zoeken (Holzer, Raphael & Stoll, 2003; Ramakers, 2014). Uit onderzoek van Apel & Sweeten (2010) blijkt dan ook dat werkloosheid onder ex-gedetineerden voornamelijk wordt veroorzaakt door een tekort aan motivatie en dat het (on)vermogen van ex-gedetineerden om een baan te vinden een minder belangrijke rol speelt. Uit internationaal onderzoek blijkt dat een persoonlijke keuze om te willen veranderen cruciaal is voor een succesvolle re-integratie (Solomon et al, 2004; Visher & Travis; 2003; Cherney & Fitzgerald, 2016; Travis, Solomon & Waul, 2001). Cherney en Fitzgerald (2016) stellen dat er meer nadruk moet komen op zelfperceptie en de motivatie 'om het goed te maken' (Maruna, 2003). Persoonlijke ervaringen van de gedetineerden kunnen invloed hebben op deze motivatie.

In de internationale wetenschapsliteratuur worden verschillende factoren benoemd die meespelen bij het vinden van een baan voor ex-gedetineerden (Cherney & Fitzgerald, 2016; Harding, 2003; Holzer, Raphael & Stoll, 2003; Maruna, 2001; Ramakers, Wilsem, Nieuwbeerta & Dirkwager, 2012; Visher et al., 2011). Gedetineerden hebben vaak een laag opleidingsniveau en weinig relevante werkervaring (menselijk kapitaal), zijn afhankelijk van de steun van familie, vrienden en oud-werkgevers (sociaal kapitaal), worden ouder waardoor men andere keuzes gaat maken (cognitieve transformatie), worden gestigmatiseerd door de maatschappij waardoor zij minder kansen hebben, en kunnen door een vrouw of de komst van kinderen inzien dat er iets moet veranderen (*turning points*).

In de Penitentiare Inrichting (PI) in Nieuwegein, waar het onderzoek heeft plaatsgevonden, bevinden zich enkel mannelijke gedetineerden. Om die reden ligt de focus van dit onderzoek op mannelijke gedetineerden. De doelstelling van dit onderzoek is om meer duidelijkheid te verschaffen over de factoren die bijdragen aan de motivatie van gedetineerden om werk te zoeken na detentie. Daarnaast zal getracht worden beleidsaanbevelingen te doen op basis van de resultaten van dit onderzoek. Het huidige onderzoek beantwoordt de volgende vraag:

In hoeverre zijn gedetineerden in een Nederlandse Penitentiare Inrichting gemotiveerd om werk te zoeken en welke factoren beïnvloeden hun motivatie om te werken?

1.2 Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie

De vraag welke factoren bijdragen aan de motivatie van gedetineerden om werk te zoeken na detentie, is van grote waarde voor landelijke beleidsmakers. Veel internationaal onderzoek met betrekking tot factoren die een rol spelen bij het vinden van werk baseert zich op ex-gedetineerden (Visher et al., 2011; Maruna, 2001). Daarbij wordt meestal onderzocht welke factoren hun baankansen vergroten.

Echter, er is nog maar weinig bekend over hoe zij tijdens detentie anticiperen op werk na detentie (Cherney & Fitzgerald, 2016). De participanten in het huidige onderzoek zitten hun straf nog uit. Zij maken wel gebruik van de diensten die aangeboden worden door het re-integratiecentrum (RIC) binnen de PI, wat zich focust op een goede re-integratie in de samenleving op basis van de al eerder genoemde leefgebieden. Dat betekent dat zij in zekere mate bezig zijn met hun leven na detentie. Door te weten welke factoren gedetineerden *tijdens* detentie van belang achten voor het vinden van werk na detentie en wat er meespeelt in het proces van werk willen vinden na detentie kan er beleidsmatig eerder ingespeeld worden op de aangegeven factoren. Het is van belang om te weten wat hen motiveert en demotiveert om hen te kunnen motiveren en voor te bereiden op werken na detentie. Zorgverleners en instanties weten zodoende beter hoe zij kunnen inspelen op het motiveren van gevangenen om na detentie (gelijk) aan het werk te gaan.

Dit onderzoek is niet alleen maatschappelijk, maar ook wetenschappelijk relevant. Dit onderzoek draagt bij aan kennisvermeerdering. Amerikaans onderzoek prevaleert op het gebied van onderzoek over (ex-) gedetineerden en hun arbeidsmarktparticipatie (Ramakers, Wilsem, Fleischmann, Apel, Goudriaan & Beijersbergen, 2011). Echter, er is relatief weinig Nederlands onderzoek naar dit onderwerp. Daarnaast bestaat het Nederlandse onderzoek voornamelijk uit beschrijvende onderzoeken onder ex-gedetineerden (Ramakers et al., 2011). Dit onderzoek borduurt dan ook voort op bestaande wetenschapsliteratuur.

2 Theoretisch kader

In dit hoofdstuk zijn verschillende verklaringen opgenomen vanuit de wetenschapsliteratuur over de wil van gedetineerden om te werken na detentie. Deze factoren zijn menselijk kapitaal, sociaal kapitaal, cognitieve transformatie, stigma en *turning points*.

2.1 Menselijk kapitaal

Menselijk kapitaal duidt op de vaardigheden, kennis, attitudes, capaciteiten en instrumenten die een persoon bezit, en die hem in staat stelt om te produceren en te slagen in het leven (Benson, 2012). Menselijk kapitaal is een belangrijke factor in het vinden en behouden van werk (Becker, 2009). Gedetineerden hebben echter vaak tekort aan menselijk kapitaal. Zij hebben een lager onderwijsniveau, minder werkervaring en minder cognitieve vaardigheden ten opzichte van de algemene bevolking (Holzer et al., 2003; Visher et al., 2011). Dit tekort aan menselijk kapitaal onder gedetineerden kan leiden tot een afnemende motivatie en wil om werk te zoeken. De mate van motivatie kan echter wel verschillen tussen gedetineerden, wat deels veroorzaakt wordt door crimineel kapitaal (Loughran, Nguyen, Piquero & Fagan, 2013). Deze vorm van kapitaal wordt opgebouwd tijdens detentie. Crimineel kapitaal betreft de invloed van andere gevangenen op crimineel gedrag. Door *social learning* kunnen gevangenen gedragingen overnemen van elkaar, wat van invloed is op crimineel gedrag na detentie (Bayer, Pintoff & Pozen, 2003). De blootstelling aan andere gevangenen met een bepaalde criminele geschiedenis kan leiden tot kennisdeling over criminele activiteiten (Bayer et al., 2003). Crimineel kapitaal kan zodoende leiden tot het prefereren van criminele activiteiten boven het zoeken van werk na detentie.

Werkervaring

Werkervaring is een belangrijk onderdeel van menselijk kapitaal. Uit verschillende onderzoeken komt dat werkervaring, zowel binnen als buiten detentie, van positieve invloed is op de baankans na detentie (Weiman, 2007; Visher et al, 2011; Berg & Huebner, 2011). Tijdens sollicitaties is werkervaring van groot belang en wordt (relevante) werkervaring vaak vereist (Singer & Bruhns, 1991). Echter, de werkervaring van gedetineerden is over het algemeen lager dan de werkervaring van de algemene bevolking (Ramakers, 2014). Het aantal gedetineerden in Nederland zonder arbeidsverleden is 7,7 procent. Dit is hoog ten opzichte van een vergelijkbare groep niet-gedetineerden (algemene bevolking), waarbij 1 procent nooit een werkgever gehad heeft. Ook blijkt dat in Nederland 35 procent van de gedetineerden een baan heeft rondom de tijd dat zij gearresteerd worden. Het percentage

werklozen rond arrestatie ligt bijna gelijk, namelijk op 30 procent. Veel van deze werkloze mensen die gearresteerd wordt ontvangen een uitkering (Ramakers et al., 2012). In Amerika ligt het percentage gedetineerden dat werk had tijdens arrestatie hoger en is 55 procent, zo blijkt uit Amerikaans onderzoek (Berg & Huebner, 2011).

Het arbeidsverleden van veel gedetineerden wordt gekarakteriseerd door werk in de lage beroepsniveaus, tijdelijke arbeidscontracten, hoog aantal werkgevers (of juist geen arbeidsverleden) en een constante afwisseling van werkloosheid en werkzaam zijn (Ramakers et al., 2012). Het werk bestaat in de meeste gevallen niet alleen uit formele banen, maar betreft ook banen in de informele – en illegale sector (Weiman, 2007). Een baan in de illegale sector is een vorm van werkervaring, maar kan een beperking geven in het vinden van een nieuwe baan na detentie. Deze werkervaring staat namelijk niet geregistreerd, waardoor de werkervaring niet aangetoond kan worden. Daarnaast, wanneer bekend is bij een potentiële werkgever dat men werkzaam geweest is in de illegale sector, kan men vanwege het negatieve beeld wat hangt rondom illegaal werk, benadeeld worden in een sollicitatiegesprek.

Detentie kan de reeds bestaande achterstand op de arbeidsmarkt vergroten. Door detentie wordt de relatie verstoord tussen gedetineerden en hun (zaken)relaties, loopt men werkervaring mis, en kan men zich niet verder ontwikkelen in vaardigheden omtrent werk (Visher & Travis, 2003; Ramakers, 2014). Dit kan nadelige consequenties hebben voor de kans op een baan na detentie. Echter gaat dit niet op voor alle gedetineerden. Veel Nederlandse gevangenen werken namelijk binnen detentie. Solomon et al. (2004) geven, in het theoretische deel van hun onderzoek, de voordelen weer van werken binnen detentie. Het zou bijdragen aan het ontwikkelen van vaardigheden die men kan gebruiken na vrijlating, creëert motivatie om te werken na detentie en het kan bijdragen aan een gunstige werkmoraal, wat helpt bij het zoeken naar een baan na detentie (Solomon et al., 2004). Echter, het blijkt uit onderzoek van Cherney en Fitzgerald (2016) dat werken binnen detentie weinig bijdraagt aan een baan buiten de gevangenis.

In Nederland is het mogelijk om als gedetineerde institutionele begeleiding te krijgen na detentie om de transitie te maken naar werk. Gedetineerden kunnen geholpen worden door allerlei instanties, zoals Gevangenzorg Nederland, stichting Exodus, Leger des Heils en de Reclassering. Deze organisaties zoeken (samen met gedetineerden) naar oplossingen en mogelijkheden om werk te krijgen. Echter, gedetineerden moeten vaak zelf veel initiatief tonen om deze organisaties te bereiken (DJI, 2016) of de juiste connecties hebben van mensen die hen naar de juiste organisaties doorverwijzen. Daarnaast wordt sinds de nieuwe WMO (Wet maatschappelijke ondersteuning) veel ingezet op eigen participatie¹ (DJI, 2016).

¹ Sinds 2015 is er een nieuwe WMO, waarin participatie en zelfredzaamheid de hoofdtoon voeren.

Opleidingsniveau

Werkgevers gebruiken opleiding om geschikte kandidaten te selecteren voor banen. Een diploma werkt als signaal naar de werkgever dat men ergens toe in staat is (Berg & Huebner, 2011). Werknemers met een opleiding of diploma worden bovendien gezien als beter trainbaar (Baron & Kreps, 1999).

Op het gebied van onderwijs hebben gedetineerden een barrière in het vinden van werk. Uit diverse onderzoeken blijkt dat gedetineerden gemiddeld een laag opleidingsniveau hebben (Holzer et al., 2003; Weiman, 2007; Ramakers, 2014; Solomon et al., 2004). Uit de studie van Weiman (2007) komt dat slechts 50% van de ondervraagde gedetineerden in de VS de middelbare school afgerond heeft, of een middelbare school GED-certificaat heeft. Een beperkt deel van de respondenten gaf aan naar het voortgezet onderwijs te zijn gegaan. Holzer et al. (2003) toonden ook aan dat gedetineerden te maken hebben met hoge schooluitvallen. Bijna de helft van de ondervraagde gedetineerden waren praktisch analfabeet (Holzer et al., 2003).

In Nederland heeft 56,6 procent van de gedetineerden een laag onderwijs niveau, en 22 procent heeft geen enkele opleiding afgerond (Mol & Henneken-Hordijk, 2008; Ramakers et al., 2012). 35 procent van de gedetineerden heeft een middelbaar onderwijsniveau en 8,4 procent heeft een hoog onderwijsniveau². Niet-gedetineerden in dezelfde leeftijdsgroep laten een ander beeld zien. 25,7 procent heeft een laag onderwijsniveau, 35,6 procent heeft middelbaar onderwijsniveau en 38,7 procent heeft een hoog onderwijsniveau (Ramakers et al., 2012).

Training binnen detentie

Het volgen van trainingen binnen detentie is een manier waarop gedetineerden hun vaardigheden en kennis kunnen ontwikkelen en op deze manier aan hun toekomst kunnen werken (Cherney & Fitzgerald, 2016). Trainingen die zich richten op het vinden van werk en re-integratie, bevorderen de vaardigheden die nodig zijn om zich te profileren op de arbeidsmarkt (Visser et al., 2011). Door het aanmeten van de juiste vaardigheden nemen baankansen toe (Ramakers, 2014). Er zijn meerdere trainingen die gedetineerden kunnen volgen en waarvan gebleken is dat het de kans op recidive vermindert (Travis, Solomon & Waul, 2001). Deze variëren van trainingen gericht op de ontwikkeling van cognitieve vaardigheden, omgaan met drugs en alcohol en beroep- en onderwijstrainingen.

Ondanks de voordelen van trainingen binnen detentie, blijkt dat relatief weinig Amerikaanse gedetineerden een training volgen (Travis, Solomon & Waul, 2001). Nederlandse onderzoeken over de mate waarin gedetineerden trainingen volgen zijn er weinig tot niet, waardoor de Nederlandse situatie

² In Nederland is een 'laag onderwijsniveau': lagere school, mavo niveau 1. 'Middelbaar onderwijsniveau': havo, vwo, mbo niveau 2 tot 4. 'Hoog onderwijsniveau': hbo, wo.

niet op basis van voorgaand onderzoek geschetst kan worden. In de aanbodzijde zijn er beperkingen te vinden. Er zijn restricties aan het opgeven voor programma's en trainingen. Gedetineerden moeten vaak een minimaal aantal maanden zitten om in aanmerking te komen voor de lessen (Ramakers et al., 2012). Daarnaast hebben niet alle gevangenis en een toereikend aanbod om gedetineerden tijdig en met voldoende kwaliteit van onderwijs en trainingen te voorzien (Visher et al., 2011).

2.2 Sociaal kapitaal

Sociaal kapitaal duidt op het vermogen van sociale relaties van individuen die helpen bij het bereiken van doelen (Coleman, 1988). In het huidige onderzoek wordt sociaal kapitaal uitgedrukt in familie, vrienden en andere personen in het netwerk van een gedetineerde, die als belangrijke factor kunnen dienen in de baanvinkans. Deze sociale contacten hebben de kracht van normoverdracht, verwachtingen en controle (Coleman, 1988). Door omgang met elkaar ontstaan er verwachtingen, nemen mensen gedragingen en normen van elkaar over en ontstaat er sociale controle.

Lin (2002) beschrijft in zijn boek vier redenen waarom sociaal kapitaal bijdraagt aan het vinden van werk. Deze redenen zijn: informatie, invloed, sociale competentie en versterking/bekrachtiging van identiteit en erkenning. Gedetineerden hebben vaak weinig informatie en kennis over de arbeidsmarkt. Zowel door onstabiele werkervaring voor detentie, als door detentie *an sich* hebben zij niet alle benodigde kennis. Familie en andere mensen in hun sociale netwerk kunnen ex-gedetineerden voorzien in informatie over de arbeidsmarkt. Zij kunnen bijvoorbeeld aangeven waar zij hulp in kunnen schakelen, waar zij kunnen solliciteren, welke keuzes zij het beste kunnen maken en welke kansen er zijn op de arbeidsmarkt.

Sociaal kapitaal kan een doorslaggevende factor zijn bij potentiële werkgevers om (ex-) gedetineerden aan te nemen (Lin, 2002). Een veelgebruikte manier waarop deze naasten invloed kunnen uitoefenen is door *vouching*, wat inhoudt dat zij potentiële werkgevers proberen te overtuigen van de goedheid en betrouwbaarheid van een (ex-) gedetineerde (Cherney & Fitzgerald, 2016). Wanneer werkgevers op de hoogte zijn van de criminele activiteiten van een ex-gedetineerde, kan deze hulp van familie dienen als neutralisatie voor het stigma wat kleeft aan iemand met een dergelijk verleden. Door 'een goed woordje te doen' kan familie de potentiële werkgever laten inzien dat iemand een geschikte werknemer kan zijn. Voornamelijk voor (ex-) gedetineerden met weinig menselijk kapitaal, laag onderwijsniveau en weinig werkervaring, kan deze hulp van familie van grote waarde zijn (Berg & Huebner, 2011).

Sociale competentie kan de baankans beïnvloeden. Een individu die banden onderhoudt met een sociaal netwerk, geeft een signaal af naar de buitenwereld. Het individu is namelijk in staat om

toegang te krijgen tot een netwerk en sociale banden te onderhouden met een netwerk, wat van waarde is voor een organisatie (Lin, 2002; Berg & Huebner, 2011).

Sociale banden zorgen voor een versterking/bekrachtiging van identiteit en erkenning (Lin, 2001). Men wordt erkend en gewaardeerd als individu, maar ook binnen een sociale groep die dezelfde interesse en bronnen deelt. Dit verschaft niet enkel emotionele support, maar ook publieke erkenning doordat men toegang heeft tot dergelijke sociale bronnen (Lin, 2001). Gedetineerden die in staat zijn om hun sociale banden te behouden tijdens en na detentie verkrijgen een positieve reputatie. Soms worden banen beloofd aan gedetineerden, omdat de familie een status heeft opgebouwd binnen een gemeenschap (Berg & Huebner, 2011).

Empirisch onderzoek ondersteunt dat sociaal kapitaal van invloed is op het zoeken en vinden van werk bij (ex-) gedetineerden. Cherney en Fitzgerald (2016) vonden in hun onderzoek dat mensen die dichtbij staan, zoals vrienden, familie en partners, gedetineerden kunnen helpen en motiveren bij het overwinnen van bepaalde barrières die spelen rondom het vinden van werk na detentie. Ook Visser en Travis (2003) vonden dat sterkere banden met familie en vrienden tijdens detentie, zorgen voor betere uitkomsten na vrijlating.

Berg en Huebner (2011) hebben onderzoek gedaan naar de invloed van familiebanden op recidive enerzijds en het vinden van werk anderzijds. Zij benadrukken hoe belangrijk sociale banden en sociale netwerken zijn voor gedetineerden bij het faciliteren van succesvolle re-integratie. Goede banden met familie zorgen niet alleen voor minder recidive, maar ook voor meer kans op werk. Berg en Huebner (2011) vonden zelfs dat gedetineerden die weinig werkervaring hadden en een geschiedenis van werkloosheid voor detentie, maar goede sociale banden hebben, minder benadeeld worden op de arbeidsmarkt dan gedetineerden met een zwak sociaal netwerk.

Uit onderzoek van Weiman (2007) blijkt dat het merendeel van ex-gedetineerden, ongeacht hoe makkelijk of moeilijk het voor hen lijkt om een baan te vinden, overtuigd waren dat zij hulp nodig hebben van familie, vrienden en organisaties in de buurt. Uit de resultaten van een vervolgonderzoek bleek dat ex-gedetineerden inderdaad vertrouwden en bouwden op familie en vrienden in de periode vanaf één tot drie maanden na hun vrijlating. Hulp werd voornamelijk ingeschakeld voor financiële ondersteuning, het vinden van een woonruimte en contacten met betrekking tot werk. Het succes in het vinden van een baan blijkt dan ook sterk samen te hangen met de kwaliteit van familierelaties (Weiman, 2007).

Sociaal kapitaal zorgt voor sociale controle

Maruna (2001) stelt dat sociale banden ook kunnen zorgen voor sociale druk. Door interactie met anderen, ontstaan verwachtingspatronen. Men wil op elkaar kunnen vertrouwen. Er zijn sociale sancties verbonden aan antisociaal gedrag, zoals uitsluiting. Wanneer men niet kan voldoen aan de verwachtingen, kan men uitgesloten worden van de sociale groep. Dit geldt ook voor gedetineerden, die zichzelf moeten bewijzen aan hun familie en vrienden. Banden met familie en vrienden fungeren als sociale controle: hun aanwezigheid spoort ex-gedetineerden wellicht aan om te bewijzen dat ze zich willen veranderen en verantwoordelijkheid nemen. Zoeken en vinden van werk is een manier om aan te tonen zij zich willen veranderen. Sociale banden kunnen dus van invloed zijn op de motivatie van gedetineerden om werk te vinden.

Sociale banden met oud-werkgevers

Eerdere werkgevers van gedetineerden zijn ook een vorm van sociaal kapitaal. Ramakers (2014) en Visher et al. (2011) toonden aan dat veel gedetineerden proberen bij hun oud-werkgevers te gaan werken. Uit de studie van Ramakers (2014) bleek dat circa 34 procent van de werkenden ex-gedetineerden opnieuw konden werken bij hun eerdere werkgevers. Degenen die voor langere tijd gewerkt hebben bij een werkgever en tevreden waren met hun baan, hadden meer kans om terug te keren naar hun eerdere werkgevers. Doordat oud-werkgevers meer toegang hebben tot (positieve) informatie, zijn zij beter in staat om te gaan met het negatieve stereotype rondom (ex-) gedetineerden dan nieuwe werkgevers (Ramakers, 2014). Deze bevinding laat zien hoe belangrijk sociale banden zijn voor detentie voor een uiteindelijke succesvolle re-integratie.

2.3 Cognitieve transformatie

Cognitieve transformatie is het geestelijke proces, de verandering in identiteit, wat gedetineerden ondergaan wanneer zij tot het besef komen om te willen veranderen en te stoppen met criminele activiteiten. Cognitieve transformatie gaat niet zozeer over bindingen met anderen en de sociale hechting die hieruit voortvloeit, maar focust zich meer op de processen die zich voordoen in het hoofd van een delictpleger voordat hij deze bindingen aangaat. Het kan gezien worden als de voorloper van een *turning point*, omdat cognitieve transformatie het proces is wat zorgt dat er een *turning point* kan ontstaan (Benson, 2012). *Turning points* zijn bepaalde veranderingen of gebeurtenissen die ervoor zorgen dat iemand zich wil veranderen.

Werk kan zorgen voor een betekenis in het leven en een bepaalde vorm van identiteit. Meerdere onderzoeken benadrukken echter wel dat de kwaliteit van het werk van invloed is op de

voldoening die men eruit haalt en om de positieve effecten van werk te bereiken (Soothill & Holmes, 1981; Uggen, 1999; Erp et al., 2011; Lindsay & McQuaid, 2004). Soothill & Holmes (1981) toonden aan dat indien men zijn/haar vaardigheden onvoldoende tot uiting kan laten komen in een baan, dit ondermijnend kan zijn voor zelfwaardering. Banen die weinig voldoening geven worden ook wel aangeduid als 'McJobs' (refererend naar banen bij McDonalds), wat staat voor laaggeschoolde, slecht betaalde banen met een lage status en waar weinig vaardigheden voor nodig zijn (Lindsay & McQuaid, 2004).

Proces van cognitieve transformatie

Benson (2012) impliceert dat er vier fases zijn in het proces van cognitieve transformatie, '*hooks of change*' genaamd. De eerste fase is de bereidheid om te willen veranderen. Een gedetineerde moet tot de conclusie komen dat er een mogelijkheid is om te veranderen, en open staan voor de verandering. Vervolgens is blootstelling aan een '*hook for change*' noodzakelijk, zoals het ontmoeten van een mogelijke partner. Hij kan inzien dat deze situatie een mogelijkheid geeft om te veranderen. De derde fase is dat hij in staat is om een nieuwe identiteit aan te nemen, een herziende identiteit. Hij kan zichzelf dan zien als een familieman, een harde werker en als kostwinner (Samson & Laub, 2003). De laatste stap is dat hij zijn oude deviante gedrag niet vindt stroken met zijn nieuwe identiteit, en afstand wilt doen van criminele activiteiten.

Volwassen worden en identiteitsverandering

Laub en Sampson (2003) beschrijven de wil van gedetineerden om als volwassen persoon gezien te worden door anderen en zichzelf. Zij beweren dat gedetineerden dit onder andere door middel van het vinden van werk na detentie trachten te bereiken. Werk zorgt voor eigenwaarde, het is een vorm van waardigheid en is een manier om volwassen te worden (*grow up*). Op deze manier zorgt werk voor een gevoel van identiteit en geeft het betekenis aan het leven (Laub & Sampson, 2003). Giordano (2014) gaat hier op verder, en stelt dat er verschillen zijn op te merken tussen mannen en vrouwen in hun motivatie om werk te zoeken. Daarbij zijn er verschillen in de manier waarop zij cognitief transformeren. Uit het onderzoek blijkt dat ex-gedetineerde vrouwen voornamelijk zorg willen dragen voor de kinderen en zorgen voor een goed thuis. Ex-gedetineerde mannen zijn vooral op zoek naar hun identiteit (*sense of identity*) (Cherney & Fitzgerald, 2016).

Met betrekking tot transformatie van de identiteit, spreken Cherney & Fitzgerald (2016) van 'een transitie van rollen'. Werk kan, middels financieel en sociaal kapitaal, zorgen voor het vervullen en bevestigen van pro-sociale rollen die bijdragen aan een re-integratie in de samenleving (Cherney & Fitzgerald, 2016). Cherney & Fitzgerald (2016) stellen ook dat ex-gedetineerden door toewijding te

tonen aan het werk dat zij doen, zij kunnen aantonen dat ze een pro-sociale identiteit willen omarmen. In hun onderzoek benoemen zij dit proces als *'aging'* en *'personal maturation'*, wat inhoudt dat ex-gedetineerden volwassen worden, en proberen zich naar hun leeftijd te gedragen. Deze persoonlijke verandering vertaalt zich in het verlangen om werk te zoeken, nieuwe doelen te vinden in het leven en een bepaalde vorm van respect te verdienen. Deze transformatie vindt dus vooral plaats op psychologisch en/of emotioneel niveau (Uggen, Manza & Behrens, 2004).

Benson (2012) vond het proces van volwassen worden (*aging*) ook terug in zijn onderzoek onder (ex-) gedetineerden. Criminelen worden net als andere mensen ook ouder. In dit proces van volwassen worden, leren zij beter af te wegen welke gevolgen hun daden kunnen hebben. Ervaringen uit het verleden leren hen dat niet alle criminele activiteiten ervoor hebben gezorgd dat de doelen werden bereikt of hen ergens gebracht hebben. Door deze ervaringen en hun veranderde identiteit worden zij kritischer op zichzelf en hun daden. Criminele activiteiten die vroeger stoer en uitdagend waren, worden nu beoordeeld als zwakzinnig of dom (Benson, 2012).

Visher en Travis (2003) stellen dat een succesvolle transvolle transitie alleen mogelijk is wanneer er een persoonlijke keuze wordt gemaakt om te veranderen. Deze keuze leidt tot een transformatie in identiteit. Echter, hier is een aantal sociale factoren van groot belang. Acceptatie dan wel afwijzing van familie, vrienden en burens kan van invloed zijn op de transitie. Ook de toegankelijkheid van een conventionele levensstijl speelt mee, waarbij men een huis en een baan kan krijgen. Daarnaast moet men persoonlijk obstakels aan kunnen, zoals verslaving, geestelijke en lichamelijke problemen, die veel voorkomen onder gedetineerden (Holzer et al., 2003; Visher et al., 2011; Travis et al., 2001). Zelfs voor mensen die deze keuze willen maken, kan stigma een rol spelen in het tegenhouden van dit proces.

2.4 Stigma

Stigma, ook wel ondergewaardeerde sociale identiteit, is voor gedetineerden een struikelblok om werk te zoeken (Cherney & Fitzgerald, 2016; Graffam, Shinkfield, Hardcastle, 2008). Ex-gedetineerden die op zoek gaan naar werk komen vaak in aanraking met stigma, doordat het strafblad hun criminele verleden blootstelt aan werkgevers. Er zijn echter verschillen in hoeverre ex-gedetineerden stigma ervaren. LeBel (2012) heeft onderzoek gedaan naar stigma onder 229 ex-gedetineerden. Er is gebleken dat gedetineerden zich onder andere meer gestigmatiseerd voelen wanneer zij minder goede banden hebben met familie en vrienden, opgroeien in een buurt waar het vaker voorkomt dat mensen voor een bepaalde periode gedetineerd zijn en wanneer men zich meer identificeert met andere ex-gedetineerden.

Harding (2003) stelt dat stigma een aanzienlijk deel van de negatieve effecten van detentie op prestaties op de arbeidsmarkt verklaart. Werkgevers zijn terughoudend in het aannemen van ex-gedetineerden. Dit kan verklaard worden met de signaleringstheorie (Spence, 1973). Volgens deze theorie kan detentie als een 'signaal' dienen voor een werkgever over hoe een werknemer zal zijn (Spence, 1973; Dirkzwager, Blokland, Nannes & Vroonland, 2015). Potentiele werknemers kunnen positieve en negatieve signalen afgeven. Een positief signaal is stabiele werkervaring, een negatief signaal is detentie. Op basis van het negatieve signaal 'detentie' schat een werkgever de kandidaat in als iemand die een hogere kans heeft om criminele activiteiten uit te voeren. Daarnaast speelt stereotypering ook een rol, waarbij een ex-gedetineerde gezien kan worden als onbeschaafd en onbetrouwbaar (Dirkzwager et al., 2015). Vanwege de risico's die een werkgever wilt vermijden, is de kans klein dat hij op basis van negatieve signalering een ex-gedetineerde aanneemt (Dirkzwager et al., 2015).

Invloed van stigma op baankans en arbeidsloon

Uit onderzoek van Weiman (2007) blijkt dat ex-gedetineerden zich zorgen maken om de negatieve reacties van werkgevers op hun verleden met detentie. Hierdoor vrezen zij dat werkgevers hen geen kans willen geven. Meerdere onderzoeken tonen aan dat deze veronderstelling van gedetineerden niet ongegrond is. Pager (2003) heeft onderzoek gedaan naar de invloed van een strafblad op de baankans van een ex-gedetineerde en ongelijkheid tussen personen die hieruit voortvloeit. Uit het onderzoek komt naar voren dat een strafblad inderdaad grote consequenties heeft voor baankansen van ex-gedetineerden. Werkgevers geven ex-gedetineerden de helft tot een derde zoveel de kans om in aanraking te komen voor de baan als mensen die geen crimineel verleden hebben (Pager, 2003). Uit het onderzoek blijkt dat deze stigmatisering nog hoger ligt bij ex-gedetineerden met een donkere huidskleur. Slechts vijf procent van deze groep komt in aanmerking voor de baan.

Weiman (2007) heeft een aantal jaren later een soortgelijk onderzoek uitgevoerd. 60 procent van de werkgevers gaf aan dat ze terughoudend zijn over het aannemen van ex-gedetineerden. 12,5 procent van de werkgevers zegt bereid te zijn een gedetineerde aan te nemen, ondanks het criminele verleden van de persoon. Deze cijfers zijn in schril contrast met de wil van werkgevers om personen uit andere gestigmatiseerde groepen aan te nemen. Uit het onderzoek komt namelijk dat ten minste 80 procent van de werkgevers zou overwegen om mensen die al lange tijd werkloos zijn of een uitkering ontvangen een baan te geven (Weiman, 2007).

Ook in Nederland is onderzoek verricht naar de invloed van stigma op baankans (Buikhuisen & Dijksterhuis, 1969; Erp et al., 2011). Buikhuisen en Dijksterhuis (1969) stuurden drie verschillende sollicitatiebrieven naar werkgevers. In de eerste brief heeft de sollicitant geen verleden met justitie, in

de tweede brief heeft de sollicitant een maand gevangenisstraf gehad voor diefstal en in de derde brief heeft de sollicitant een veroordeling voor beschonken rijden. Vervolgens gingen zij na in hoeverre deze brieven leidden tot uitnodigingen voor een sollicitatiegesprek. Zonder crimineel verleden werd de helft uitgenodigd, voor diefstal en een maand gevangenisstraf werd een derde uitgenodigd en voor beschonken rijden de helft (Buikhuisen & Duiksterhuis, 1969). Gezien het aantal mensen dat jaarlijks vrijkomt in Nederland (circa 30.000), kan dit grote consequenties hebben voor ongelijkheden op de arbeidsmarkt.

Niet alleen wordt de kans op een baan gereduceerd door een gevangenisstraf, maar Amerikaans onderzoek laat ook zien dat ook het arbeidsloon voor een ex-gedetineerde met 10-30 procent daalt (Western, 2002). Zij verdienen dus aanzienlijk minder dan andere mensen die hetzelfde werk zouden doen. Daarbij komt dat het baanverlies van ex-gedetineerden 20-30 procent is (Holzer et al., 2003; Waldfoegel, 1994). Echter blijkt dat betamelijk loon verband houdt met lagere kans op recidive. Wanneer het loon reduceert zijn (ex-) gedetineerden sneller geneigd om illegale arbeid te verrichten en hun criminele activiteiten voort te zetten. De schatting is dat 10 procent daling in loon leidt tot 10-20 procent verhoogde kans op criminele activiteiten, met alle gevolgen van dien (Travis et al., 2001). Deze lage lonen kunnen ook, met betrekking tot het huidige onderzoek, leiden tot minder motivatie om werk te zoeken.

In Nederland is er een andere situatie betreffende loonverschillen. In tegenstelling tot Amerika is Nederland een verzorgingsstaat, waarin de staat ondersteuning biedt aan minder goed bedeelden. Er kunnen voor ex-gedetineerden allerlei uitkeringen en regelingen die getroffen worden (Ramakers, 2014). Daarnaast zijn er in Nederland hogere minimumlonen dan in Amerika, waar werkgevers zich aan moeten houden (Ramakers, Apel, Nieuwbeerta, Dirkzwager & Wilsem, 2014). Ramakers et al. (2014) concluderen dat de relatief gunstige loonsituatie voor Nederlandse ex-gedetineerden hen niet zou moeten weerhouden om een baan te krijgen op de arbeidsmarkt. Dit neemt echter niet weg dat gedetineerden vaak lager geschoolde banen krijgen, wat hun motivatie voor werk alsnog kan laten afnemen (Erp et al., 2011). Het blijkt dat veel ex-gedetineerden proberen een eigen onderneming op te zetten (Ramakers et al., 2012). Ramakers et al. (2012) suggereren dat deze tendens veroorzaakt kan worden door de lage kans aangenomen te worden bij een werkgever. Daarnaast is een verwacht hoger loon een drijfveer om zelfstandig te werken, omdat zij verwachten minder loon te krijgen werkend voor een baas (Ramakers et al., 2012).

Invloed van VOG op baankans

Werkgevers maken steeds vaker gebruik van '*criminal background checks*' (Verklaring Omtrent Gedrag (VOG)). Volgens onderzoek beïnvloedt dit de kansen van ex-gedetineerden op de arbeidsmarkt

(Weiman, 2007; Ramakers et al., 2011; Holzer et al., 2003). Bij de aanvraag van een VOG wordt het mogelijke verleden met justitie nagezocht (Beleidsregels VOG, 2008). Een VOG wordt gegeven, namens de minister van Veiligheid en Justitie, wanneer het delictverleden van een persoon niet in verband staat met het werk wat deze persoon wilt uitoefenen. Daarbij wordt gekeken of de voordelen van het geven van de VOG voor de persoon in kwestie opwegen tegen de risico's voor de maatschappij (Beleidsregels VOG, 2008).

Bij bepaalde beroepsgroepen is het wettelijk verplicht om als werkgever of instantie te vragen naar een VOG, bijvoorbeeld in de zorg, onderwijs en transport (Ramakers, 2011). Vanwege deze maatregel is het voor ex-gedetineerden onwaarschijnlijk dat zij posities krijgen waar zij in direct contact komen met kinderen en klanten. Daarnaast vertrouwen veel werkgevers hen niet met geld of dure en waardevolle artikelen (Weiman, 2007; Holzer et al., 2003). De consequentie hiervan is dat er voornamelijk banen overblijven in laaggeschoolde detailhandel en dienstverlening (Weiman, 2007; Harding, 2003; Cherney & Fitzgerald, 2016).

Tactieken van ex-gedetineerden in management van stigma

Harding (2003) stelt dat, naast de houding van werkgevers naar ex-gedetineerden, de manier waarop ex-gedetineerden zich opstellen naar potentiële werkgever consequenties kan hebben voor hun baankans en/of behoud van een baan. Sommige ex-gedetineerden trachten stigma te vermijden, wat inhoudt dat zij zich zo min mogelijk laten zien aan anderen om stigma te ontwijken. Dit kan echter consequenties hebben voor baankansen, aangezien potentiële werkgevers willen weten hoe iemand is. Ex-gedetineerden hebben verschillende tactieken wat betreft omgang met stigma op de arbeidsmarkt. Zij kunnen in verschillende maten eerlijk zijn naar een (potentiele) werkgever wat betreft hun justitiële verleden. De verschillende tactieken betreffen geen openheid (*no disclosure*), volledige openheid (*full disclosure*) en conditionele openheid (*conditional disclosure*) (Harding, 2003).

Uit het onderzoek van Harding (2003) komt dat de meeste ex-gedetineerden kiezen om niet open te zijn over hun criminele verleden. Een 'gestigmatiseerde identiteit' kan er toe leiden dat men zichzelf niet open durft te stellen naar anderen om negatieve reacties te vermijden (Newheiser & Barreto, 2014). Ex-gedetineerden hebben hiermee het idee dat zij sneller aan een baan zullen komen wanneer een potentiële werkgever niet op de hoogte is van hun criminele verleden. Echter kent deze tactiek nadelen voor de ex-gedetineerde. Wanneer men liegt of niet eerlijk is op een sollicitatiegesprek over het verleden en de werkgever komt er op een later tijdstip achter, kan dit leiden tot ontslag (Harding, 2003). Dit geldt zeker wanneer men wil promoveren of bepaalde belangrijke functies wilt innemen. In dit geval wordt vaak een VOG aangevraagd, waardoor de werkgever alsnog kan zien dat men een crimineel verleden heeft. Daarnaast kan men door niet eerlijk te zijn over het verleden en de

identiteit het gevoel krijgen nergens bij te horen (Cherney & Fitzgerald, 2016; Winnick & Bodkin, 2008) en op de langere termijn kan dit leiden tot sociale afwijzing, angst, lichamelijke klachten en depressie (Newheiser & Barreto, 2014).

Uit onderzoek van Winnick & Bodkin (2008) kwam, tegen de verwachting in, dat veel ex-gedetineerden ervoor kiezen om eerlijk te zijn over hun justitiële verleden (volledige openheid). Door het toepassen van deze tactiek kan men eerlijk zijn tegenover zichzelf en anderen steunen in hetzelfde proces van bekendmaking. Een nadeel van open kaart spelen is dat veel werkgever het niet aandurven om iemand aan te nemen met een justitieel verleden (Harding, 2003; Pager, 2003; Weiman, 2007). Echter, wanneer een werkgever een ex-gedetineerde een kans wilt geven, kan men het stereotype teniet laten doen door aan te tonen dat men betrouwbaar is, goede inzet heeft en beleefd is (Harding, 2003). Deze strategie vereist echter wel dat een ex-gedetineerde in staat is om bij het sollicitatiegesprek de werkgever er van te overtuigen dat hij een goede werknemer zou kunnen zijn.

Conditionele openheid houdt in dat de ex-gedetineerde in eerste instantie niet open is tegen zijn potentiële werkgever over zijn criminele verleden, maar in een later stadium hier wel openheid in verschaft (Harding, 2003). Deze openheid over het verleden gebeurt meestal wanneer men al enige tijd werkzaam is voor de werkgever en hij al heeft bewezen een goede werknemer te zijn. Bij toepassing van deze strategische tactiek verhoogt men in eerste instantie de kansen op een baan. Daarnaast verhoogt men de kans op een lange termijn functie door het zijn van een goede werknemer en eerlijk te zijn over het detentieverleden (Harding, 2003).

2.5 Turning points

In het leven van een gedetineerde kunnen bepaalde veranderingen of gebeurtenissen ervoor zorgen dat hij of zij wilt veranderen. *Turning points* blijken van grote waarde voor het proces van stoppen met criminele activiteiten (Benson, 2012). Een voorbeeld van een *turning point* is trouwen. Een dergelijke relatie zorgt voor een emotionele verbondenheid en verantwoordelijkheid voor de vrouw en het gezin (Benson, 2012). Benson (2012) belicht echter dat niet alleen de aanwezigheid van deze momenten of gebeurtenissen belangrijk is, maar ook de tijd waarin het gebeurt cruciaal is waardoor bepaalde gedetineerden eerder geneigd zijn te stoppen met crimineel gedrag dan anderen. Daarnaast stelt hij dat deze gebeurtenissen niet voor iedereen weggelegd zijn. Immers, niet iedereen vindt de juiste partner, op het juiste moment, omdat men hier geen volledige individuele controle over kan uitoefenen. De invloedrijkste *turning points* blijken een hoog gehalte van informele sociale controle te hebben (Benson, 2012).

Laub & Sampson (2003) vonden in hun onderzoek vier *turning points*, namelijk het huwelijk, het leger, tuchtschool en een verandering in de buurt waar men woont. Deze gebeurtenissen zorgden

voor nieuwe situaties die het verleden scheidt van het heden, verschaffen supervisie en monitoring en bieden mogelijkheden voor sociale steun en persoonlijke groei. Ook geven deze gebeurtenissen verandering en structuur aan dagelijkse activiteiten en bieden een kans voor identiteitsverandering (Laub & Sampson, 2003).

Trouwen en kinderen als turning points

Uit meerdere onderzoeken blijkt dat mannen geneigd zijn om trouwen en het krijgen van een kind verbinden aan de wil om te werken (Cherney & Fitzgerald, 2016; Laub & Sampson, 2003). Zo blijkt uit onderzoek van Cherney & Fitzgerald (2016) dat voor mannen die recentelijk vader waren geworden, het vinden van werk de belangrijkste route was om respect te krijgen als vader en aan de verwachtingen tegemoet te komen.

Ook uit onderzoek van Visher et al. (2011) blijkt dat gehechtheid aan de eigen kinderen en getrouwd zijn met een partner samenhangt met een hogere kans om te werken. Trouwen en gehechtheid aan kinderen zijn indicatoren voor het krijgen van een pro-sociale levensstijl (Visher & Travis, 2003; Uggen et al., 2004). Hierbij dienen familieverplichtingen als informele sociale controle, waardoor deviant gedrag afneemt. *Turning points* zijn dus een transitie van ruimschootse omgang met andere (delinquente) leeftijdsgenoten naar, in het geval van het krijgen van een kind, een duidelijke investering in - de toekomst van - het kind (Warr, 1998).

Maruna (2001) brengt enige nuance aan, en stelt dat de persoon die je trouwt, het moment in iemands leven en de kwaliteit van de relatie ook meespelen in hun motivatie om te stoppen met criminele activiteiten en hun motivatie werk wil zoeken. Daarnaast kunnen meerdere momenten of gebeurtenissen een *turning point* voor iemand betekenen. Trouwen en kinderen komen vaak voor als *turning points*, maar mensen zijn verschillend en worden getriggerd door verschillende gebeurtenissen. Het verliezen van een dierbare kan bijvoorbeeld voor iemand ook een *turning point* zijn, doordat iemand hierdoor kan beseffen hoe vergankelijk het leven is (Maruna, 2001).

3 Methoden

3.1 Onderzoeksstrategie

Ter beantwoording van de onderzoeksvraag is een kwalitatief onderzoek uitgevoerd. Kwalitatief onderzoek beschrijft attitudes en gedragingen van mensen, en wil ze zo goed mogelijk begrijpen en verklaren (Boeije, 2005). Allereerst zijn diverse bronnen uit de (wetenschap)literatuur bestudeerd, met als doel om meer inzicht te krijgen in de stand van zaken in de literatuur omtrent factoren die meespelen rondom motivatie en werk na detentie. De factoren die in de literatuur veelvuldig naar voren gekomen zijn, vormen de basis voor dit onderzoek en geven richting aan het onderzoek. De factoren 'menselijk kapitaal', 'sociaal kapitaal', 'cognitieve transformatie', 'stigma' en 'turning points' zijn *sensitizing concepts*. Dit zijn relevante begrippen in het specifieke onderzoeksveld die een richting geven in het onderzoek, maar waarbij de 'open blik' behouden blijft (Boeije, 2005). Op basis van deze factoren is een vragenlijst opgesteld, waar vervolgens een topiclijst van is gemaakt (zie bijlage 1). De belangrijkste dataverzamelmethode zijn 18 diepte-interviews met gedetineerden die plaatsgevonden hebben in de PI Nieuwegein.

Er is gekozen voor het afnemen van interviews, om meer inzicht te krijgen in de factoren die gedetineerden motiveren of demotiveren. Participanten kunnen door interviews hun eigen ervaringen en gedachten delen. Hiermee wordt getracht een zo betrouwbaar mogelijk beeld te schetsen van het waarnemingsvermogen van de participant. Allereerst omdat er nog weinig bekend is over motivaties van gedetineerden om te werken na detentie. Daarnaast is een interview een geschikte methode om meer inzichten te verkrijgen in beweegredenen, motivaties en andere factoren. Deze interviews zijn semi-gestructureerd afgenomen, wat inhoudt dat de vragen vooraf opgesteld zijn zodat er structuur in het interview is. Tevens is er bij deze interviewstrategie ruimte voor aanvullende en verdiepende vragen en hoeven de vragen niet op volgorde gesteld te worden. Op basis van de interviews is getracht antwoord te geven op de onderzoeksvraag.

3.2 Werving en beschrijving van participanten

De participanten zijn allen gedetineerden, en zijn benaderd in het Re-integratie Centrum (RIC). In het RIC kunnen gedetineerden hulp krijgen, voornamelijk op het gebied van de vijf leefgebieden identiteitsbewijs, zorg, inkomen/werk, schulden en huisvesting. Omdat ik voor een aantal maanden werkzaam was in het RIC, kon vertrouwen gewonnen worden en leerden gedetineerden mij 'kennen'. Hierdoor konden zij makkelijker benaderd worden. Ook is gebruikgemaakt van de 'sneeuwbal methode' (Boeije, 2005). Omdat het een doelgroep betreft die terughoudend kan zijn

mee te werken aan een interview, bijvoorbeeld vanwege het delen van vertrouwelijke informatie, heb ik participanten gevraagd naar een mogelijke bereidwillige. Ik heb eenmaal een aantal namen doorgekregen, die ik heb benaderd.

De participanten vormen een gemêleerde groep. Omdat het een tamelijk explorerend onderzoek is en bij aanvang niet duidelijk was welke karakteristieken het meest van belang zijn, is er voor gekozen om geen enkele gedetineerde uit te sluiten van deelname. De gemiddelde leeftijd van de participanten was 35 jaar, de jongste deelnemer is 20 jaar en de oudste deelnemer is 51 jaar. Veel participanten zijn veroordeeld voor meerdere misdrijven. Negen gedetineerden zijn veroordeeld voor diefstal met geweld en vier zijn veroordeeld voor een misdrijf tegen het leven gericht. Overige delicten zijn vernieling/beschadiging, opzettelijke brand of ontploffing, participeren in een illegale wedstrijd met auto's op de weg, smokkel, afpersing, witwassen en misdrijven tegen vrijheid (bijvoorbeeld uitbuiting, dwang of mensenhandel). De meeste participanten zijn autochtoon (11 van de 18). De overige participanten zijn afkomstig uit Engeland, Somalië, Kaapverdië, Algerije, Suriname of hebben een Marokkaanse etniciteit (3).

3.3 Verloop en verwerking van het interview

De interviews duurden gemiddeld 60 minuten, en hebben plaatsgevonden in een spreekkamertje behorend bij het RIC. Dit betreft een stille, rustige ruimte waar geen bewaking bij aanwezig is, waardoor de verwachting was dat gedetineerden zich op hun gemak voelen. Vooraf is aangegeven dat het interview geanonimiseerd wordt. De interviews mochten niet opgenomen worden door de instelling, vanwege privacy gerelateerde overwegingen van deze doelgroep. Ter inleiding van het interview is gevraagd naar de werkervaring van gedetineerden, zodat herinneringen opgehaald konden worden betreffende dit onderwerp, wat hen mogelijk meer inspiratie geeft om de vervolgvragen te beantwoorden. Vervolgens is er doorgevraagd op de verschillende factoren (zie bijlage 1). Deze volgorde is bij elk afzonderlijk interview globaal aangehouden. Echter, afhankelijk van hoe het gesprek liep, varieerde de volgorde van de interviewvragen en kon doorgevraagd worden wanneer een antwoord meer duidelijkheid behoefde. Nadat het laatste interview afgenomen was, zijn de resultaten gecodeerd en vervolgens geanalyseerd. Bij het coderen zijn overeenkomstige antwoorden samengevoegd, zodat patronen in antwoorden naar voren komen. Deze codes kwamen voor het grootste gedeelte overeen met de topics op de topiclijst. Ook zijn uitzonderlijke antwoorden genoteerd. In kwalitatief onderzoek zijn juist ook deze uitzonderingen van grote waarde, omdat ze een ander beeld kunnen laten zien en interessant zijn voor vervolgonderzoek. Vervolgens zijn de antwoorden geanalyseerd, waarbij de antwoorden systematisch zijn verwerkt tot resultaten en conclusies ter beantwoording van de onderzoeksvraag (Boeije, 2005).

3.4 Betrouwbaarheid en validiteit

Ter vergroting van de betrouwbaarheid van het huidige onderzoek is gekozen voor semi-gestructureerde interviews. In alle interviews zijn dezelfde onderwerpen ter sprake gekomen, met gebruik van een topiclijst. Omdat gedetineerden een kwetsbare doelgroep zijn, waarbij gevoelige informatie vrij kan komen, mochten er geen geluidsopnames gemaakt worden van de interviews. Het is dan ook niet toegestaan om als bezoeker een telefoon of opnameapparatuur binnen te brengen. Vanwege deze reden was het noodzakelijk om zoveel mogelijk (alomvattende) notities te maken tijdens het interview. Deze notities zijn zoveel mogelijk in de bewoording (letterlijk) opgeschreven van de participant. De interviews zijn direct na het interview, dan wel dezelfde dag uitgetypt, omdat de gesprekken toen nog goed herinnerd konden worden. Door de letterlijke bewoording over te nemen en direct uit te typen, is getracht om de resultaten zo betrouwbaar mogelijk te maken.

Ter vergroting van de interne validiteit (is er gemeten wat er beoogd was te meten), zijn de resultaten van het huidige onderzoek doorgesproken met een expert op het gebied van onderzoek doen. Citaten zijn in sommige gevallen voor meerdere interpretaties vatbaar. Door deze citaten te bespreken met een expert is gezocht naar verheldering van de uitspraken. Om de kans op sociaal wenselijke antwoorden te verkleinen is de anonimiteit van de participant benadrukt op voorhand van het interview. Op basis van gegeven citaten en resultaten in dit onderzoek zijn de gedetineerden dan ook niet herleidbaar. Daarnaast kon door toepassing van semi-gestructureerde interviews doorgevraagd worden op gegeven antwoorden, indien getwijfeld werd aan de juistheid van de antwoorden.

4 Resultaten

Ik zag een keer een mier langs de muur omhoog kruipen. Telkens probeerde hij omhoog te kruipen, maar de mier viel telkens ook weer naar beneden. Hij bleef proberen, en na zeven keer kroop hij helemaal omhoog. Dat was voor mij een voorbeeld. Ik dacht bij mezelf: Ik ben een mens, met hersenen. Ik moet blijven proberen, en uiteindelijk lukt het mij ook om te kunnen werken. (Participant 17)

Participant 17 is niet de enige die na detentie graag aan de slag wil. Veel participanten geven aan een baan te willen zoeken na detentie, of het werk wat zij deden voor detentie op te pakken. Echter zijn er ook gedetineerden die eerlijk toegeven dat zij hun criminele gedrag niet willen veranderen, en niet bereid zijn om te werken:

Ik ga weer stoute dingen doen als ik vrij kom. Ik ga niet werken. Ik zeg je eerlijk, dat is niets voor mij. Ik ben te wisselvallig. Vandaag wil ik dit, morgen wil ik dat. Ik weet niet wat ik leuk vindt. Misschien wil ik ooit wel werken, als ik rust gevonden heb. Maar laat me eerst genieten als ik buiten³ kom. (Participant 18)

In dit hoofdstuk worden de resultaten besproken op basis van de interviews die zijn gehouden met gedetineerden in de PI Nieuwegein. Er zullen verschillende factoren belicht worden die gedetineerden noemen die van invloed zijn op hun wil om te werken na detentie.

4.1 Menselijk kapitaal

Opleiding voor detentie

Opleidingsniveau dient als een belangrijke graadmeter voor werkgevers om potentiële werknemers te selecteren. Het opleidingsniveau van de participanten is laag vergeleken met de algemene bevolking. Het merendeel van de Nederlandse bevolking, ruim 35 procent, heeft een middelbaar opleidingsniveau (havo, vwo, mbo 2-4). De meeste participanten hebben echter een diploma op vmbo/mbo-niveau, of hebben helemaal geen diploma op het voortgezet onderwijs. Vijf participanten hebben tevens hun middelbare school niet afgerond, dat is ruim 27 procent van het totaal aantal participanten. Veel gedetineerden gaven aan spijt te hebben van hun schoolverzuim. Een van hen beschrijft waarom hij spijt heeft van zijn keuze om niet zijn best te doen op school:

³ Met 'buiten' verwijst de participant naar de wereld buiten de gevangenis. Het antoniem van 'buiten' is 'binnen', waar de gevangenis mee wordt bedoeld.

Ik heb VMBO-TL afgerond. Havo heb ik niet afgerond. Ik was te speels. Ik ben wel leergierig, maar leren vergt concentratie. Wel jammer, want qua kansen is het wel beter om te leren. Plus als ik me meer daar op had gefocust, dan was de kans kleiner geweest dat ik hier had gezeten. (Participant 12)

Uit dit citaat blijkt dat het voortijdig verlaten van school van invloed kan zijn op de perceptie van gedetineerden over latere 'kansen'. Hij beschrijft dat hij de kans kleiner acht dat hij gedetineerd zat wanneer hij zijn school afgerond had, en hij stelt spijt te hebben dat hij zijn havo niet heeft afgerond. Het citaat zou geïnterpreteerd kunnen worden als een blijk van motivatie om in het vervolg zijn leven anders in te richten, wat zich kan uiten in het vinden van werk na detentie. Echter kan dit op basis van dit losse citaat niet met zekerheid beweerd worden.

Werken in plaats van leren

Veel participanten begonnen op jonge leeftijd met werken (tussen 14 en 17 jaar). Sommige hebben spijt van deze keuze (zie participant 12). Niet iedere participant die werken verkoos boven schoolgang ervaart dit als een struikelblok. Participant 5 legt dit uit op de volgende manier:

Ik heb de mavo afgemaakt. MTS wilde ik daarna gaan doen, maar dat zou te lang gaan duren. De havo ben ik dus niet eens meer aan begonnen. Ik wilde snel geld gaan verdienen. Het handelen zat er ook al vroeg in. Leren was ook nooit nodig geweest. Ik gebruik mijn capaciteiten liever in werkelijkheid. Ik had op jonge leeftijd ook al accountmanagers om de tafel, dus ik was voornamelijk bezig met werken. (Participant 5)

Uit dit citaat blijkt dat op jonge leeftijd beginnen met werken ook geprefereerd kan worden. Dit bevestigen meerdere participanten, waaronder participant 6: *"Toen ik 16 jaar was ben ik van school afgegaan. Ik had toen mijn diploma . . . Sindsdien heb ik alleen maar gewerkt. Ik had geen tijd om naar school te gaan. Ik wilde werken.* Later in het interview gaf participant 6 aan waarom hij gemotiveerd is om te werken na detentie: *"Ik werk al sinds mijn 15^e, zelfs daarvoor werkte ik al. Ik ben niet anders gewend. Ik moet gewoon iets doen. Ik heb ook geleerd van mijn ouders om te werken. Als ik iets wilde hebben, moest ik een klusje doen zoals de auto schoonmaken".*

Uit deze citaten lijkt geconcludeerd te kunnen worden dat sommige gedetineerden al op jonge leeftijd begonnen met werken en hier gemotiveerd voor waren. Vooral uit het citaat van participant 5 wordt duidelijk wat deze motivatie is, namelijk om snel geld te verdienen. Uit de citaten van participant 6 blijkt dat op jonge leeftijd beginnen met werken een motiverende factor kan zijn voor werken na detentie; omdat hij gewend is om te werken, wil hij dit voortzetten na detentie.

Werkervaring voor detentie

Gedetineerden ervaren werkervaring als mogelijke positieve bijdrage op een kans op een baan na detentie. Werkgevers vragen op sollicitaties altijd naar de ervaring die de sollicitant heeft in de betreffende branche, waaruit blijkt dat werkervaring als positieve bijdrage gezien kan worden. Bijna alle participanten hebben gewerkt voor detentie. Een deel van de participanten heeft een eigen bedrijf gehad. Participanten die eigen baas zijn geweest gaven aan dat zij niet voor een werkgever kunnen werken. Zij willen zelf 'de touwtjes in handen' hebben. De volgende citaten zijn van gedetineerden die niet voor een baas willen werken:

Ik wil niet voor een baas werken, ik heb zelf genoeg capaciteiten. Een baas zegt: dit en dat moet je doen. Maar ik moet niets. Ik wil mijn eigen leven indelen en gaan staan waar ik wil. Het gaat niet om het bedrag wat ik verdien. (Participant 8)

Ik wil in ieder geval niet terugkomen hier en ik wil een goede baan. Ik weet nog niet wat ik wil. Het liefst eigen baas zijn. Ik heb gevoel van eigen baas zijn al gehad. Ik moet nu een plan van aanpak maken. (Participant 11)

Ik kan niet voor een baas werken, ik wil alles zelf kunnen doen en bepalen. Het beste voor mezelf. Ik wil nu een beginfase maken. Ik ben er nog niet 100% mee bezig met het opzetten, maar eerst VCA, dan cursus ZZP. Dat laatste kan binnen een jaartje of twee jaar, als je doorwerkt. (Participant 15)

Uit deze citaten komt naar voren dat gedetineerden voornamelijk voor zichzelf willen werken. Werkervaring voor detentie is van invloed op werk in de toekomst. Gedetineerden die een eigen onderneming hebben gehad, willen dit na detentie voortzetten. Dat gedetineerden graag 'eigen baas' willen zijn en een eigen onderneming willen, komt terug in de literatuur. Uit een onderzoek van Ramakers (2012) bleek dat 35 procent van de Nederlandse (ex-) gedetineerden werkzaam was als zelfstandige, in tegenstelling tot circa 8% in de algemene bevolking. In het onderzoek van Ramakers et al. (2012) werd gesteld (zo werd het geïnterpreteerd) dat gedetineerden zelfstandig willen werken omdat men minder mogelijkheden heeft om aan een goede baan te komen waar men relatief veel verdient. Uit de bovenstaande komt echter voornamelijk naar voren dat participanten zelfstandigheid en onafhankelijkheid zoeken, wat zich uit in een motivatie om een eigen onderneming te hebben.

Werkervaring binnen detentie.

In het theoretisch kader kwam naar voren dat werken binnen detentie kan bijdragen aan het ontwikkelen van vaardigheden en aan een gunstige werkmoraal wat helpt bij het zoeken naar een baan na detentie (Solomon et al., 2004). De meeste participanten ervaren werk binnen detentie echter anders. Zij geven aan voornamelijk te werken om de tijd door te komen, zich niet te vervelen, en ervaren dat zij geen vaardigheden opdoen door dit werk. Het werk voortzetten na detentie lijkt voor de meeste dan ook een niet van toepassing. Het nut van werken binnen detentie is voor hen voornamelijk een middel om op 'groen' te komen of te blijven. Een (groen of rood) regime binnen de gevangenis is een systeem waarin gedetineerden op basis van goed gedrag (groen) of slecht gedrag (rood) in worden geplaatst (Rijksoverheid, 2014)⁴. Gedetineerde 12 omschrijft met de volgende woorden waarom hij werkt binnen detentie:

Op de arbeidszaal is het verdomd saai. Ik verricht werk, maar het doodt de tijd niet. Het is niet motiverend. De reden dat ik werk hier binnen is omdat ik anders rood wordt. Ze gaan me niet gek maken. Er staat veel te veel op het spel. Als ik op rood kom te staan krijg ik geen VI⁵ [Voorwaardelijke Invrijheidsstelling]. (Participant 12)

Het citaat doet vermoeden dat de participant het (groen-rood) systeem ervaart als een straf-beloningssysteem. Wanneer hij goed gedrag vertoont (werken binnen detentie), kan hij worden beloond met een voorwaardelijke invrijheidsstelling. Er lijkt dus sprake te zijn van extrinsieke motivatie, waarmee het handelen van de respondent verklaard kan worden. Een kritiekpunt hierop is dat het straf-beloningssysteem werkt als motivatie voor werken tijdens detentie. Maar zodra men vrij komt en deze controle verdwenen is, werkt dit systeem averechts. Men hoeft niet meer te werken om een straf te voorkomen. Op het moment van vrijlating is intrinsieke motivatie (dit komt vanuit de persoon zelf) nodig om te werken.

De volgende citaten zijn van participanten die aangeven dat zij de arbeid die zij moeten verricht niet leuk en demotiverend vinden.

Ik heb drie van de tien maanden dat ik hier zit gewerkt. In het begin was ik altijd hard aan het werk. Maar ik had er op den duur geen zin meer in. Het is geen motiverend werk.

⁴ Gedetineerden die net vastzitten worden geplaatst in een basisregime. Wanneer een gedetineerde zich houdt aan de regels en positief gedrag vertoont (zoals beleefdheid, bereidheid om mee te werken) gaat een gedetineerde vaak over naar een basis plus regime. Dit houdt in dat een gedetineerde meer vrijheden krijgt, zoals meer bezoek en de celdeur staat vaker open. Een gedetineerde komt op 'rood' wanneer hij de regels schendt, bijvoorbeeld door vernieling of bezit van een mobiel.

⁵ VI staat voor Voorwaardelijke Invrijheidsstelling, wat inhoudt dat een gedetineerde eerder dan gepland vrij mag komen. Een VI kan worden uitgegeven bij een straf van minstens een jaar, waarbij de gedetineerde ten minste twee derde van zijn straf heeft uitgezeten.

Je moet doosjes vullen. Ik ben nu ook gewend om de dag door te komen zonder werk. Maar wat je hier moet doen is geen werk wat ik zou doen na detentie. (Participant 7)

Ik moet van die voetveegtapijtjes opdraaien. Wat ik minder leuk vind is dat het eentonig is, leuk is wat anders. Maar de dagen zijn korter. Ze duren natuurlijk wel even lang, maar de tijd gaat wat sneller. (Participant 2)

Participant 7 geeft aan gestopt te zijn met werken omdat het demotiverend werk is voor hem. Vanwege deze reden wil hij na detentie niet hetzelfde soort werk verrichten. Het voordeel van werken binnen detentie, zo stelt participant 2, is dat het zorgt voor een tijdsinvulling. Een participant is een uitzondering en ziet werken in detentie enkel positief in:

Werken hier is goed. De tijd gaat snel. Zo hoort het ook in het leven. Werken, thuiskomen, beetje moe, het hoort erbij, het geeft rust. Is het werk voor later? Voor mij maakt het niet uit wat ik doe. Het liefst wil ik in een bejaardentehuis werken. Oude mensen kan je altijd van leren. (Participant 17)

Het citaat van participant 17 laat zien dat er gedetineerden zijn die graag willen werken binnen de gevangenis. Hij vindt het een onderdeel van het leven, net zoals je volgens hem hoort te werken buiten detentie. De respondent is gemotiveerd om, net als tijdens detentie, ook na detentie te werken.

Training/cursus volgen binnen PI

In de PI Nieuwegein worden veel trainingen en cursussen aangeboden. Deze verschillen van praktische trainingen (zoals EHBO) tot opleidingen op allerlei niveaus. De meeste participanten gaven aan dat zij een training volgen, met als reden dat zij een 'plan B' nodig hebben en daardoor gemakkelijker aan een baan komen na detentie. Veel gedetineerden gebruiken hun tijd in detentie om hun VCA te halen. Tijdens deze cursus richt men zich op veiligheid, gezondheid en milieu in de werkomgeving. De cursus is bedoeld om de veiligheid toe te laten nemen op werkplaatsen, zodat het aantal arbeidsongevallen afneemt. Het behalen van een VCA is vaak verplicht in branches waar de risico op ongevallen hoog zijn, zoals bij transport, de bouw en andere technische vakken.

Ik wil nog wel mijn VCA halen, want dat is belangrijk. Ik hoorde dat het belangrijk is voor de banen die ik wil doen. Je wordt er in ieder geval ook niet slechter van. Maar je zit ook met je VOG. Stagebedrijven vragen om een VOG. Dat weerhoudt me ervan om het te proberen. Dan kan je ook je opleiding niet afmaken. Het heeft weinig zin om dan te beginnen. (Participant 16)

Uit het citaat van participant 16 komt een belangrijke reden naar voren die veelal werd genoemd in de interviews. Veel gedetineerden zagen in dat het behalen van een VCA bijdraagt aan hun baankans. Tegelijkertijd benoemt respondent 16 iets wat hem demotiveert in het afmaken van zijn opleiding en het zoeken naar een baan, namelijk een VOG. Veel werkgevers (en stagebedrijven) vragen om een VOG. Met een VOG wordt het mogelijke verleden met justitie nagezocht. Omdat gedetineerden in aanraking zijn gekomen met justitie, kunnen zij de eerste jaren na detentie geen VOG krijgen wat hun kans op een baan beïnvloedt. Uit het citaat blijkt dus dat een VOG demotiverend kan werken voor gedetineerden om werk te zoeken na detentie.

Een van de gedetineerden is hoog opgeleid en studeert Algemene Cultuurwetenschappen. Hij beschrijft waarom hij studeert in de PI:

Ik studeer Algemene Cultuurwetenschappen. Ik heb de tijd en hiermee kan ik de tijd vullen. Daarnaast doe ik het ook om mijn kansen te verhogen op de arbeidsmarkt. Ik kan tegen een werkgever zeggen dat ik een diploma op universitair niveau heb . . . Daarnaast ook om mezelf te ontwikkelen, dus voor mijn ontwikkeling . . . Ik wil graag werken na detentie, maar ik zie er wel tegenop. Ik heb mijn vriendin omgebracht, dus een delict tegen een persoon. Daar moet ik uiteindelijk acht jaar voor zitten. Ik ben bang dat ik wel afgeschreven ga worden op mijn CV. Er zit een groot gat op mijn CV. (Participant 9)

In zijn citaat komt de onzekerheid en stress naar voren met betrekking tot het vinden van een baan ondanks het halen van een diploma op hoog niveau. De respondent is gemotiveerd om te werken (hij wil zijn kansen verhogen op de arbeidsmarkt middels zijn opleiding), maar ziet in dat zijn gemiste werkervaring hem tegen kan werken in het bereiken van zijn doelen. In Nederland is er weinig tot geen empirisch onderzoek over de baankansen van hoger opgeleide gedetineerden. Er wordt voornamelijk bevestigd dat het merendeel gedetineerden in Nederland een laag opleidingsniveau heeft, waardoor hun arbeidsloopbaan gekarakteriseerd wordt door werkloosheid, zwart werk en een hoog aantal werkgevers (Ramakers et al., 2012). Wel is gevonden dat hoogopgeleiden vaker een baan vinden dan laagopgeleiden, dit wordt echter niet specifiek voor gedetineerden gevonden (Ramakers et al., 2012).

Tijdens het interview met respondent 14 kwam naar voren dat het volgen van een training tijdens detentie ook kan dienen als middel om bij instanties iets voor elkaar te krijgen. Op de vraag waarom hij zijn diploma ondernemerschap, EHBO, FITFAK (assistent fitnessstrainer) en fietsdiploma heeft gehaald en zijn VCA wil halen, werd het volgende antwoord gegeven:

Kan ik eerlijk tegen je zijn? Je hebt de reclassering he. Ik wil aan hen laten zien: kijk, ik werk aan mezelf, ik wil weer voor een baas werken. Ik wil aan hen laten zien dat ik gemotiveerd ben en allerlei trainingen enzo heb afgerond hierbinnen. Zij zien dat als: je

bent met je toekomst bezig. Dan krijg je meer voor elkaar bij hen. Daarnaast heb je VCA nodig als je weer gaat werken, dus dan heb ik die alvast hier gehaald. (Participant 14)

Participant 14 is niet de enige participant die zich door de reclassering gemotiveerd voelt om trainingen te volgen binnen detentie. Participant 3 geeft tijdens het interview aan dat hij instanties ‘voor de gek houdt’: *Maar weet je, op papier ben ik een kale kip, maar dat is niet echt zo. Ik probeer wel alles van de instanties te krijgen. Dus een uitkering ga ik ook wel aanvragen, maar heb het niet nodig. Ik speel het spelletje gewoon mee*”. Uit deze citaten blijkt dat de reclassering verwacht van gedetineerden dat zij initiatief tonen, bijvoorbeeld door het volgen van een training. Uit de citaten blijkt dat dergelijke verwachtingen van invloed zijn op de motivatie van gedetineerden om trainingen te volgen. Voornamelijk de woorden van participant 14 (het volgen van een training omwille van een beloning door de reclassering) vermoeden dat de motivatie van gedetineerden extrinsiek is. De reclassering maakt afspraken met gedetineerden waar zij zich aan moeten houden. Het volgen van een (specifieke) training kan een voorwaarde zijn. Een training volgen wordt in dat geval door de reclassering ‘beloond’, en het niet volgen van een training kan bestraft worden doordat de reclassering middels een advies de rechterlijke macht kan inlicht. Dit advies kan ervoor zorgen dat de rechter de straf herziet, wat bijvoorbeeld een langere straf tijd tot gevolg kan hebben (Poort, 2009).

Bereidheid omscholen

Tijdens het interview is gevraagd naar de bereidheid van gedetineerden om zich om te laten scholen. Omscholen is het aanleren van nieuwe beroep en gebeurt voornamelijk om de baankansen te vergroten (Klink, 2010). De meningen van gedetineerden over omscholen zijn verdeeld. Een aantal gedetineerden ziet er wel een ‘uitdaging’ in, en wil zich omscholen als het hun kansen op de arbeidsmarkt vergroot. Participant 11 stelt dat hij bereid is zich om te scholen *“om iets anders te leren. En om nog meer te kunnen, zodat je nog meer soorten werk kan doen”*. Ook participant 4 zou zich laten omscholen:

Ik houd van een uitdaging. Stel dat er een bedrijf is dat vraagt of ik een brug wil bouwen. Als ik daar veel geld mee kan verdienen, dan doe ik dat. En als een aap een kunstje kent, dan is het makkelijk om dat weer te doen. Geld is het belangrijkste. Ten eerste moet het natuurlijk leuk zijn, anders kun je er geen uren in stoppen. Het gaat toch om de financiën. Je wilt graag van alles kunnen doen. Maar werken is vooral een must. Het is geen hobby van me. (Participant 4)

Uit het citaat van participant 4 komen verschillende beweegredenen van omscholen naar voren. De participant noemt dat omscholen een uitdaging is. Dit wordt door een aantal andere participanten

bevestigd. Ook wordt geld genoemd als belangrijke motivatie om zich om te laten scholen. Het verdienen van (veel) geld is voor meerdere participanten een belangrijke factor. Zo ook voor participant 8, echter stelt hij wel dat omscholen voor hem “kansloos” is: *“Er zijn genoeg andere wegen om geld te verdienen. Ik rommel ook wel eens wat. Als ik weet dat ik ergens 50 euro kan verdienen en ergens anders 100, dan ga ik natuurlijk voor de 100 euro”*.

Net als participant 8, zijn meerdere participanten niet bereid om zich om te laten scholen. Participant 6 beschrijft waarom hij zich niet wil laten omscholen: *“Ik sta op de voorpagina als je mijn naam intoetst als stukadoor. Ik sta erg goed bekend. Ik heb het niet nodig om om te scholen, want het is voor mij geen probleem om werk te vinden”*. Participant 12 stelt het volgende over omscholen: *“Ik ken mezelf. Als ik iets doe wat me niet trekt, dan loop ik binnen de kortste keren te klieren. Maar het ligt er wel aan wat het is. Ik ben selectief”*.

4.2 Sociaal kapitaal

Contact en hulp familie en vrienden

De sociale omgeving kan van invloed zijn op de motivatie van gedetineerden om te werken na detentie. Uit eerdere onderzoeken blijkt dat voornamelijk familie en vrienden waardevolle hulpbronnen kunnen zijn voor gedetineerden in het zoeken naar een baan (Lin, 2002; Berg & Huebner, 2011; Cherney & Fitzgerald, 2016). Dat contact met familie (en vrienden) van grote waarde is, wordt bevestigd door het merendeel van de gedetineerden.

Vrienden zie ik niet zoveel meer. Mijn familie wel. Die komen ook nog op bezoek. Ik heb het vooral met mijn moeder over het leven hierna. Van jongs af aan ziet zij signalen van mij dat het goed ging en dat ik het in me heb om te werken. Ik bleef mijn moeder altijd helpen thuis. Ze zegt niet dat ik moet gaan werken, want dat deed ik al. Maar ze zegt vooral dat ik moet stoppen met de stoute dingen. Dus ik voer vooral met mijn moeder die gesprekken. Ik krijg van mijn broer ook wel eens preken. Die gaan vooral over het geloof. Vrienden zie ik minder. Ik had eerst twintig vrienden, maar nu zie ik er nog maar vijf. Ik heb daar geen mening over. Ik wist het al van te voren, dat dit een keer zou gaan gebeuren en wat de gevolgen dan zouden zijn. Als je vastzit sta je er alleen voor. (Participant 7)

De meeste andere gedetineerden bevestigen ook dat familie een grote rol speelt in het contact met de buitenwereld. Zo ook participant 11: *“Ik heb met al mijn familie nog contact. Ze wonen wel in het buitenland. Met iedereen gaat het goed. Als het met hen goed gaat, dan automatisch ook met mij”*.

Uit onderzoek blijkt dat het *'core netwerk'* van gedetineerden (mensen die het meest dichtbij hen staan) voor detentie overeen komt met de algemene bevolking (Cuyper, Dirkwager, Volker, Laan & Nieuwbeerta, 2012). Het *core netwerk* van gedetineerden voor detentie blijkt even groot en soms van betere (relatie)kwaliteit te zijn dan bij de algemene bevolking (Cuyper et al., 2012). Echter, het citaat van participant 7 laat zien dat het contact met vrienden kan verwateren tijdens detentie. De grootte van zijn vriendennetwerk is sterk afgenomen. Meerdere participanten hebben waargenomen dat zij minder vrienden zien dan voorheen, zo ook participant 12: *"Het is een eye-opener geweest: een reality check, dat als je het moeilijk hebt, dan zijn de vrienden die je altijd geholpen hebt er niet"*. Niet voor alle respondenten geldt dat hun vriendschapsrelaties zijn afgenomen:

Met vrienden heb ik ook nog goede contacten. Ik had zakenrelaties die goede vrienden zijn geworden. Ze komen me ook nog allemaal opzoeken. Ik praat met hen ook over de markt. Je moet op de hoogte blijven van hoe het buiten is. Je bent hier in principe zo geïsoleerd, dus je moet er iets voor doen om te weten wat er allemaal speelt buiten. Dat je weet waar je over praat. Ik zit hier, maar in mijn hoofd ben ik buiten. Ik ben er mee bezig hoe ik die 6 jaar ga inhalen. (Participant 4)

Uit het citaat van Participant 4 blijkt ook het belang van vriendschappen voor gedetineerden. Vrienden kunnen als informatiebron dienen, om zich voor te bereiden op de terugkeer op de arbeidsmarkt. Deze hulp van vrienden is eerder aangetoond (Lin, 2002), waardoor deze bevinding een bevestiging is van de theorie.

Familie en vrienden kunnen hun steun ook uiten in een financiële bijdrage en ondersteuning bij het zoeken naar werk:

Ze⁶ zouden me altijd helpen om aan een baan te komen. Ik zou ook weer kunnen werken bij mijn moeder met het schoonmaken. De buurt weet wel dat ik in detentie heb gezeten, maar het zou wel weer kunnen om daar aan het werk te gaan. (Participant 7)

Ik spreek niet echt over het leven na detentie. Ze⁷ vragen wel eens: wanneer kom je eruit? Maar ze zouden me altijd helpen. Qua financiën en steun staan ze altijd voor me klaar. (Participant 8)

Familie en vrienden lijken een grote rol te hebben bij het zoeken naar een baan en verschaffen van (financiële) steun. Deze bevinding doet vermoeden dat gedetineerden na vrijlating tot op zekere hoogte afhankelijk zijn van familie.

⁶ 'Ze' verwijst naar familie en vrienden

⁷ 'Ze' verwijst naar familie en vrienden

Naast vrienden en familie hebben een aantal gedetineerden ook een mentor die hen helpt bij de voorbereiding op de arbeidsmarkt. Zo gaf een van de gedetineerden aan (participant 10) dat hij een mentor heeft, die hem aanmoedigt om na detentie dagbesteding te zoeken.

Mijn mentor buiten wil wel dat ik ga werken. Hij wil dat ik dagbesteding ga doen. Als je heel de dag werkt en thuis komt ben je kapot, en dan ga je geen gekkigheid meer doen. Het is wel een goed idee, om weer wat te doen. (Participant 10)

Ervaringen met sociale controle

Banden met familie en vrienden kunnen fungeren als sociale controle: hun aanwezigheid kan ex-gedetineerden aansporen zich te willen veranderen en verantwoordelijkheid te nemen (Maruna, 2001). Zoeken en vinden van werk is een manier om aan te tonen zij zich willen veranderen. Een deel van de participanten ervaart sociale controle vanuit familie of vrienden, maar ervaart de aansporing (om te werken) voornamelijk als motiverende factor: Familie en vrienden proberen hen de “juiste” kant op te sturen met positieve woorden. Participant 4 beschrijft dit met de volgende woorden: *“Ik ervaar geen druk van ze, nee. Het moet stap voor stap gaan. Maar ze sturen je wel een kant op, een veilige kant. Bijvoorbeeld als ZZP’er, dat ze weten dat het iets voor je is. Dus ze motiveren me op een positieve manier”*. Participant 1 laat zien dat men druk kan ervaren door middel van een ‘straf’ waarmee bedreigd wordt:

Ik ervaar vooral druk van mijn vriendin. Ik moet voor mijn gezin zorgen. Ik had nog een kans gekregen, ze dreigde met me niet meer opzoeken. Zij motiveert me wel hiermee . . . Vooral de mensen om me heen vinden werk belangrijk, belangrijker dan ik dat vind. Ze vinden dat ik mijn verantwoordelijkheid moet nemen (Participant 1).

Het bovenstaande citaat doet vermoeden dat gedetineerden ook extrinsiek gemotiveerd kunnen worden door familie (in dit geval de vriendin). Hij voelt de druk van zijn vriendin die dreigt hem niet meer te bezoeken wanneer hij zich niet verandert. De respondent wil voornamelijk werken omdat mensen in zijn omgeving dat belangrijk vinden. Sociale controle kan dus leiden tot de wil om te werken na detentie.

Participant 10 vertelde het volgende over het ervaren van sociale controle:

Nee, ik ervaar geen druk. Mijn familie is allemaal hetzelfde. Ze rommelen allemaal wat aan. Van werken word je niet wijzer. Mijn zus is eigenlijk de enige die een eigen zaak heeft. Zij is een bruiningsalon begonnen. Daar werkt ze hard voor, maar krijgt ze uiteindelijk ook niet zo veel voor. Dus zij is er ook wel op terug gekomen. (Participant 10)

In bovenstaande citaat komt naar voren dat hij, in tegenstelling tot de rest, geen sociale controle ervaart. Het citaat doet vermoeden dat hij eerder tegengehouden wordt in het proces om werk te vinden, omdat ze ‘allemaal wat aanrommelen’. De zus van de respondent was de enige van de familie die een onderneming heeft. Echter beschreef de respondent dat zijn zus eerst gemotiveerd was om hard te werken, maar het werken niet altijd meer als prettig ervaart doordat zij weinig geld ervoor terugkrijgt. De werkmoraal bij haar is zodoende ook verdwenen.

Daarnaast geeft een aantal gedetineerden aan geen sociale controle te ervaren vanuit hun omgeving, maar wel de druk vanuit zichzelf te voelen. Participant 9 beschrijft dit als volgt: *“Druk voel ik niet van hen, meer vanuit mezelf. Ik wil ik er eigenlijk niet bij stil staan dat er een reële kans is dat het niet lukt om werk te vinden als ik buiten ben. Ik wil positief zijn, maar ik merk dat ik negatief ben”*. Ook participant 13 bemerkt dit bij zichzelf: *“Ik voel geen druk van anderen, meer van mezelf. Ik word ook steeds ouder, wanneer ga je aan jezelf denken”*.

4.3 Cognitieve transformatie

Tijdens de interviews werd aan elke participant gevraagd wat voor hen een reden zou zijn om na detentie (weer) aan het werk te gaan. Op deze vraag werd wisselend geantwoord. Echter kwamen bepaalde thema’s geregeld naar voren. Deze thema’s zijn delictvrije toekomst, volwassen willen worden en onafhankelijk zijn.

Delictvrije toekomst

Meerdere participanten gaven aan dat zij na detentie willen werken om te zorgen dat zij ‘uit de problemen blijven’. Zo ook participant 7:

Ik wil weer gaan werken, ik ben er weer klaar voor. Niet voor mezelf, maar naar anderen bewijzen. Ik wil het beeld weer terugtrekken. Ik wil werken zodat ik een delictvrije toekomst heb. Werk zorgt voor stabiliteit en houvast. Als je werkt elke dag van 8 tot 5, dan heb je ’s avonds nog een paar uurtjes over, en dan kun je niets doen. Dus werken zorgt voor houvast.⁸ Het ritme had ik vroeger al, maar een delict vrije toekomst is dan nieuw. (Participant 7)

⁸ Dat werken leidt tot minder kans op crimineel gedrag kan uitgelegd worden met de gelegenheidstheorie (Felson & Clarke, 1998). In het kort stelt deze theorie dat wanneer de gelegenheid zich voor doet om crimineel gedrag te plegen, men eerder geneigd is om een delict te plegen. Mensen die werken hebben minder tijd over (minder gelegenheid) om criminele activiteiten te ondernemen, waardoor de kans op het plegen van een delict afneemt.

Ook participant 14 ziet in dat hij bezigheden moet hebben, om niet terug te vallen in criminele activiteiten:

Ik moet bezigheden hebben. Ik verveel me snel. Dan gebeurt er nog wel eens wat. Ik dacht vaak niet na over de gevolgen van die dingen. Een voorbeeld is dat een vriend van mij zei dat hij vuurwapens nodig had. Dan verveel ik me en vervolgens heb ik toch die vuurwapens gehaald. Daar heb ik spijt van, dat ga ik niet meer doen. (Participant 14)

Uit de bovenstaande citaten komt een opmerkelijke motivatie om te werken na detentie naar voren. Zowel participant 7 als 14 beschrijven dat zij een bezigheid nodig hebben, in de vorm van werk, om niet terug te vallen in een crimineel gedragspatroon. Werken zorgt voor houvast, is een vorm van tijdsbesteding en leidt zodoende tot minder mogelijkheid om criminele activiteiten uit te voeren.

Volwassen worden

Sommige participanten gaven aan te oud te worden voor criminele activiteiten, en zichzelf te willen verbeteren. Deze bevinding komt overeen met het onderzoek van Cherney en Fitzgerald (2016):

Ik ben wel te oud nu, je moet een keuze maken. Ik vind dat 40 jaar de grens is dat je niet meer de gevangenis in moet komen. Dus 42 jaar is helemaal erg. Dus wil niet volwassen worden, maar ik ben wel te oud hiervoor. Het is genoeg geweest voor mij. (Participant 8).

Ook participant 16 stelt dat zijn leeftijd meeweegt in het vinden van een baan na detentie:

Allereerst is het mijn leeftijd.⁹ Als ik nu niet begin met een opleiding en werk, dan gaat het nooit meer gebeuren. Ik wil ook geen uitkering: ik wil niet van een paar euro's leven per maand. Je moet je kinderen in de toekomst alles kunnen geven. Dat heb ik ook gehad. Daarvoor begrijp ik goed dat je moet werken. En als je niet werkt, dan gaat het slechter. (Participant 16)

Uit de citaten komt naar voren dat de betreffende gedetineerden zich bewust zijn van het feit dat zij ouder worden. Deze bewustwording vertaalt zich in het verlangen om werk te zoeken na detentie. Voornamelijk bij participant 8 speelt *aging (personal maturation)* een rol, wat inhoudt dat de gedetineerde zich naar zijn leeftijd wil gaan gedragen (Cherney & Fitzgerald, 2016).

⁹ De participant is 20 jaar.

Onafhankelijkheid

Veel gedetineerden gaven aan dat zij onafhankelijk en zelfvoorzienend willen zijn. Participant 9 verwoordt dit op de volgende manier:

Ik wil geen uitkering, ik wil voor mijzelf kunnen zorgen. Het maakt mij niet precies uit wat ik moet doen, al moet ik werken als straatveger. Hier binnen wordt alles voor je bepaald, dat wil ik nooit meer (...) Ik wil zelfvoorzienend zijn, niet afhankelijk van anderen. Hier binnen gaat de deur open, en dan mag je ergens naartoe. En gaat om 17.00 achter je dicht. Dat is zwaar, ik ben het niet gewend. Vroeger had ik de leiding bij de NS en besliste ik over 100.000 mensen. (Participant 9)

Ook andere gedetineerden hebben behoefte aan onafhankelijkheid:

Het is confronterend dat iemand elke dag de deur dichtgooit voor je gezicht. Ik kan niet elke dag bellen, iemand anders moet je was doen. Ik wil voor mezelf kunnen zorgen. Heel lang doe ik het al alleen. Ik ben 23 jaar, het moet nu gaan beginnen. (Participant 12)

Onafhankelijkheid blijkt een belangrijke motivatie te zijn voor gedetineerden een baan te vinden. Een baan zorgt voor (financiële) onafhankelijkheid waardoor men zelfvoorzienend kan zijn. De bevinding dat gedetineerden streven naar onafhankelijkheid kwam eerder naar voren. Veel gedetineerden zoeken deze onafhankelijkheid in - het starten van - een eigen onderneming. In de gevangenis zijn gedetineerden afhankelijk van het systeem. Anderen bepalen voor hen waar zij mogen gaan en staan in de gevangenis, waardoor gedetineerden zelf weinig vrijheid kennen binnen de gevangenis. Door middel van deze vrijheidsbenemende straf zijn zij tot het besef gekomen een autonoom leven te prefereren, waarbij werken als middel dient om dit doel te bereiken.

4.4 Stigma

Bemerken van stigma

Uit de theorie blijkt dat stigma een struikelblok kan zijn om werk te zoeken na detentie (Cherney & Fitzgerald, 2016; Graffam et al., 2008). In het interview vroeg ik de gedetineerden naar hoe zij op dit moment ervaren hoe mensen over hen denken nu zij gedetineerd zitten. Een aantal participanten geeft aan afstand te nemen van hoe mensen over hen denken en zegt dat het hen niet interesseert. Respondent 7 geeft aan: *“Daar hoef ik niets van te weten. En als vrienden bijvoorbeeld aangeven dat er iemand iets naars over mij heeft gezegd, dan zeg: heb je niets beters te vertellen”*.

Zo ook participant 2:

Ik neem afstand van hen, en andersom zijn er vast ook mensen die dat bij mij doen. Ik heb geen boodschap aan hen. Dat mensen je laten vallen en zo zijn, laat ook een kant van hen zien. Ik heb tien jaar lang mensen geholpen, en dan heb je zelf een probleem en dan laten ze je vallen. (Participant 2)

Ook respondent 3 antwoordde dat het hem 'niet interesseert'. Echt merkte hij wel op: *"Ik houd er wel rekening mee. De maatschappij verlangt het van je . . . Als je zaken zou gaan doen, is het wel belangrijk hoe mensen over je denken. Dan moet je niet doen of je van de straat komt. Anders nemen ze niet je serieus. Ik vind het dus alleen belangrijk om daarmee mijn doel te kunnen bereiken"*.

Een andere reactie op de vraag was dat het mensen in hun omgeving 'niets uitmaakt' dat zij in detentie zitten. Respondent 10 zei gekscherend: *"Ze weten wel beter. Ze zijn al lang blij dat ik weet dat ik hier zit, dan weten ze me te vinden"*. Sommige participanten gaven een tweeledig antwoord. Respondent 11 en 14 vertelden dat 'sommigen je nu zien als crimineel' (respondent 11), of 'als moordenaar' (respondent 14), maar 'anderen zien je nog steeds als Keesie¹⁰' (respondent 14).

Weging van stigma

Uit het voorgaande blijkt dat gedetineerden zich bewust zijn van hoe mensen over hen denken. Van belang is om te weten of zij dit als belangrijk ervaren. Participant 2 gaf aan: *"Mensen die naast je staan, daarvan is het belangrijk wat ze van je denken. Maar voor de rest denk ik: mensen paaien, daarna naaien"*. Ook respondent 10 was direct in zijn antwoord: *"Wat kan mij die kakkerlakken nou schelen. Ik hoef niet met ze samen te wonen of te slapen. Ik kom uit Kanaleneiland, daar is iedereen zo"*. Op de vraag of het wel uitmaakt als mensen positief praten over hen, werd er door een aantal respondenten aangegeven dat het wel uitmaakt als dit positieve gevolgen heeft voor hen:

Het maakt alleen iets uit of ze positief zijn om mijn doel te bereiken. Verder maakt het met niets uit. Als ik 10 miljoen heb, dan heb ik schijt aan iedereen, maar dat heb ik niet. Maar voor nu houdt ik er vooral rekening mee hoe mensen over me denken, om dus mijn doel te bereiken. Het is geven en nemen in de maatschappij. Je hebt elkaar nodig. Maar ik heb altijd geleerd om alles zelf te doen, maar soms moet je hulp vragen om ergens te komen. (Participant 3)

¹⁰ De naam van de respondent is gewijzigd uit privacy gerelateerde overwegingen.

Ook participant 2 bevestigde de voordelen van positieve geluiden, door te zeggen: “*Natuurlijk is het goed als mensen positief zijn. Je hebt ze nodig, voor referenties in de maatschappij. Iemand moet zeggen dat je ergens goed in bent om aan een baan te komen*”. Een respondent zag ook de voordelen in van negatieve kritiek:

Het maakt niet uit hoe mensen over me denken. Ik kan goed kritiek hebben. Kritiek kan ook opbouwend zijn. En als het negatief is, dan moet je bij jezelf nadenken of er niet iets van klopt. Dan wil ik ook aan mezelf werken. Dus negatieve kritiek kan juist motiverend werken. (Participant 5)

Uit de citaten lijkt de conclusie getrokken te kunnen worden dat toekomstige stigma hen niet demotiveert om werk te vinden na detentie. In tegenstelling, in sommige interviews kwam naar voren dat dit juist een extra motivator is om zichzelf te willen bewijzen. Daarnaast wordt positieve kritiek (als tegenhanger van stigma) ook niet altijd aangenomen. Dit blijkt uit het volgende citaat:

Positieve kritiek? Dat zie ik als een opkikkertje. Alhoewel, mensen kunnen het ook sarcastisch bedoelen. Misschien is het achterdochtig van mij om te denken, maar de wereld waarin ik leef zijn mensen vaak zogenaamd positief. Ik ben het vertrouwen kwijt in mensen. (Participant 13)

Een andere participant (6) stelt ook het hem niet interesseert hoe mensen over hem denken:

Het maakt me niet of ze positief zijn of niet. Je moet positief zijn in je eigen *mind*. *They judge you anyway*. Je hebt ze niet nodig. Je moet vertrouwen in jezelf hebben. Ik zeg wat ik denk, ik ben eerlijk. Zolang je zelf positief en aardig bent. Het gaat erom hoe jij ze aanspreekt. Dan zijn ze ook sneller positief over jou. (Participant 6)

Participant 6 kaart aan dat je vertrouwen in jezelf moet hebben. Dit kan geïnterpreteerd worden als dat hij mensen om zich heen niet nodig heeft om iets te bereiken in het leven (bijvoorbeeld om een baan te krijgen), maar dat je het van jezelf moet verwachten.

Omgaan met toekomstige stigma

Tijdens het interview kwam ook het omgaan met eventuele toekomstige stigma aan bod. Hierbij werd ingehaakt op het verbergen van detentie bij een potentiële werkgever. Hier werd wisselend op geantwoord, overeenkomstig met de theorie (Harding, 2003). Gedetineerden kunnen verschillende tactieken hebben omtrent het management van stigma. Zij kunnen in verschillende maten open zijn over hun criminele verleden (*no disclosure, full disclosure, conditional disclosure*). Echter, het grootste

deel van de participanten beaamde dat zij zou hier volkomen eerlijk over zijn naar een werkgever (*full disclosure*), voornamelijk om zich niet anders voor te willen doen en omdat een werkgever er uiteindelijk toch wel achter komt. Dit komt naar voren in het volgende citaat:

Ik vind het wel belangrijk dat een werkgever een goed beeld van mij heeft. Ik zou persoonlijk eerlijk zijn. Ik wil niet liegen. Ik zou zeggen: het is een foutje van mij. Je moet duidelijk zijn; eerlijkheid duurt het langst. Daar kun je tegenop zien, maar je kan het uitleggen, hopelijk accepteert de werkgever het dan, dan is het achter de rug. (Participant 11)

Een ander deel van de participanten gaf aan dat zij hier over zouden liegen de eerste jaren om aangenomen te worden. Zij willen zichzelf bewijzen en wanneer zij hun werkgever een zekere tijd kennen, zeggen de meesten dat zij toch open zijn over hun criminele verleden (*conditional disclosure*). Participant 12 verwoordde dit op de volgende manier:

Het ligt aan de situatie. Als de situatie is dat de werkgever een *chill* iemand is, dan zou ik het misschien wel vertellen. Als het een klojo is, dan zou ik het verbergen. Dan wil ik me eerst bewijzen, mezelf opwerken en dan iemand apart nemen en zeggen dat ik in detentie heb gezeten. (Participant 12)

Het andere deel van de participanten gaf aan niet eerlijk te zijn over hun criminele verleden (*no disclosure*). Zij gebruiken deze tactiek voornamelijk om de baankans te bevorderen.

Iemand gaf me het advies om de eerste vijf jaar een leugen op te houden. Bijvoorbeeld te zeggen dat je naar je eigen land terug was voor een bepaalde tijd. Het is wel moeilijk om het te vertellen. Werken hoort erbij. Dus dat maakt het wel moeilijk. Liever zou ik nooit zeggen dat ik heb vastgezet. Misschien wel als ik goede vrienden zou worden met de baas. Dan zou ik het onder een borrel wel vertellen. Maar ik schaam me er wel voor. Ik schaam me dood. (Participant 7)

4.5 Turning points

Kinderen

De komst van kinderen kan zorgen voor een ommekeer in het leven van gedetineerden. Dit kwam overduidelijk naar voren in de interviews. Deze bevinding is een bevestiging van de theorie (Cherney & Fitzgerald, 2016). De komst van een kind kan iemand laten inzien verantwoordelijkheid te nemen om een bijdrage te leveren in een goede toekomst voor het kind. Ondanks dat de meesten kinderen

hebben gekregen voordat zij in detentie kwamen, zijn hun kinderen wel de drijfveer om het anders aan te pakken na detentie. Door te werken na detentie kunnen zij voorzien in de toekomst van hun kinderen. Participant 3 verwoordde dit als volgt:

Maar al die vechtpartijen die ik heb gehad, dat is niet goed. Ik was altijd een straatvechter, maar ik heb er geen zin meer in. Ik voel mij verantwoordelijk voor mijn dochter. En ik denk nu altijd: 'wat zou mijn dochter hier van vinden'? Sinds mijn dochter is geboren is die agressie van 100 naar 0 gegaan. (Participant 3)

Andere gedetineerden delen deze motivatie en verantwoordelijkheid:

Mijn hart ligt bij mijn dochter. Ik zie haar nooit meer. Accepteren is één ding, maar haar nooit meer zien is wel heel erg. Ik wil gewoon dat alles in de puntjes is geregeld. Dat ik een baan heb, een woning en geld, zodat als ik vrij kom, ik naar mijn ex kan gaan en ik kan zeggen dat ik mijn dochter weer wil zien. Als zij dan nee zegt, dan schakel ik een advocaat en ga ik naar de rechter. Dan kan ik laten zien dat ik alles heb opgebouwd. Ik had niets meer, maar ik heb het opgebouwd tot waar ik nu ben. Mijn ex wilde ook dat ik stabiel werd. Ik stort dan ook regelmatig geld op de rekening van mijn dochter, zodat zij straks niets te kort komt. Ik heb zelf ook moeten knokken. Ik heb een moeilijke jeugd gehad. Maar ik wil dat mijn dochter wel alles kan. Dat als ze zestien jaar is, een scooter krijgt. Als ze achttien is een auto kan hebben. En als ze wil gaan studeren, dat papa dan kan zeggen: ik betaal je huur wel. Ik wil dat ze een makkelijk leven krijgt. (Participant 2)

Zo ook participant 11:

Ik wil meer verantwoordelijkheid nemen. Ik wil ten eerste denken aan mijn dochter. Ik ben veranderd door mijn dochter. Ik was wild vroeger. Eerst wilde ik makkelijk geld verdienen. Ik dacht dat de kans klein was om gepakt te worden. Ik dacht: kijk eens hoe slim ik ben. Ik wilde veel verdienen. Het geeft een kick. Nergens rekening mee houden. Maar ik ben rustiger geworden. Ik wil meer verantwoordelijkheid nemen. Die banden voel je. Alsof je kleintje zegt: nu moet je veranderen. Als ik nu wat doe, dan kijk ik eerst naar mijn kindje. Ik moet er voor haar zijn; op haar verjaardag was ik er ook niet. (Participant 11)

Kinderen zijn een van de belangrijkste motivaties voor gedetineerden om werk te vinden na detentie. Dit komt duidelijk naar voren in de interviews. De respondenten beschrijven een voor een hoe zij veranderd zijn door de komst van hun kind en wat dit teweegbrengt. Door werk willen zij zich verantwoordelijk opstellen en voorzien in de behoefte van het kind.

Er zijn ook gedetineerden die nog geen kind hebben, maar wel willen anticiperen op het hebben van kinderen. Respondent 15 beschrijft dat hij later wil werken omdat hij “*een goede vader wil zijn. Ik wil niet dat mijn kind dat meemaken dat zijn vader in de gevangenis zit*”. Uit dit citaat spreekt de motivatie om te willen werken die komt vanuit een verwachte gebeurtenis (in de toekomst).

Ondanks dat het merendeel van de gedetineerden ervaart dat kinderen hun leven heeft veranderd, ervaart niet elke gedetineerde met kinderen dit op deze manier.

Maar ik ben niet veranderd voor de kinderen. Kinderen veranderen eigenlijk niets. Je moet niet opeens heel je leven veranderen omdat je kinderen hebt. Een kind moet zich soort van aanpassen aan jou. Als je bijvoorbeeld uit eten wilt, dan kun je ze gewoon meenemen. Je moet lekker door blijven leven. Werk voor gezin is ook niet goed. Gezin gaat wel voor. Ik heb wel een verantwoordelijkheidsgevoel naar ze, natuurlijk . . . Kinderen geven wel een verantwoordelijkheid. Maar dat was ik voordat ik kinderen had ook al. Als je personeel hebt, ben je daar ook verantwoordelijk voor. Kinderen zijn een onderdeel van je gezin. Mensen doen daar veel te gewichtig over. (Participant 4)

Uit het citaat blijkt dat de respondent zich niet wilt veranderen voor zijn kind, omdat hij zijn eigen levensbehoeftes niet wil verzuimen. Vanuit zijn optiek moeten kinderen een onderdeel vormen van het gezin, maar niet de volledige inrichting van je eigen leven bepalen. Men moet volgens hem niet te gewichtig over kinderen denken. Toch benoemt de respondent dat hij zich wel verantwoordelijk voelt voor zijn kinderen, net als naar zijn personeel van vroeger.

Trouwen

Uit de theorie blijkt dat trouwen een *turning point* kan zijn. Echter, in tegenstelling tot het hebben van kinderen, is geen van de gedetineerden getrouwd. Ook zijn de meeste participanten en de vrouw van hun kind(eren) uit elkaar. De band die zij met hun ex-partners ervaren is vaak allerm minst sterk te noemen. Participant 11 gaf zelfs aan dat hij geen vertrouwen meer heeft in vrouwen omdat zijn ex-vriendin hem in de steek gelaten heeft. Ook respondent 8 beschrijft dat hij geen goede relatie meer heeft met de moeder van zijn kind:

Ik heb een zoontje van anderhalf jaar. Met zijn moeder houd ik contact, maar het is geen echte relatie meer. Ligt gecompliceerd. Terwijl ze had gezegd: Jij bent wie je bent, en je kan niet zonder die foutjes, daar hoort bij jou. Maar nu trekt ze het toch niet meer. Ze heeft zich niet helemaal aan haar woord gehouden. (Participant 8)

Niemand van de participanten is getrouwd, wat inhoudt dat niemand trouwen als een *turning point* heeft kunnen ervaren. Desondanks lijkt uit onderstaand citaat naar voren te komen dat participant 7 anticipeert op trouwen. Hij geeft aan waarom hij later wil trouwen:

Mijn plan is om vroeg te trouwen. Als ik 25 jaar ben, dat is de planning. Lijkt me leuk, ik wil ook vroeg kinderen. Als ik ga trouwen dan veranderen er ook dingen. Dan schuif ik alles aan de kant. Dan wil ik niets meer te maken hebben met illegale dingen. Huisje, boompje, beestje wil ik dan. Dat komt door mijn eigen jeugd. Mijn vader heeft ook gevangen gezeten. Dat was toen ik zeven jaar was. Als ik ga trouwen en kinderen heb, wil ik dat niets daartussen gaat komen. Ik wil weer gaan werken, ik ben er weer klaar voor.

(Participant 7)

Respondent 7 geeft aan dat trouwen voor hem zal betekenen dat hij stopt met criminele activiteiten. De respondent ziet het belang in van trouwen, het biedt hem een zekere houvast en hij wil dat niets dat zal dwarsbomen. Trouwen is voor hem een toekomstige *turning point*. Hij anticipeert op het moment dat hij zal gaan trouwen. De bevinding dat iets tot houvast kan dienen kwam al eerder naar voren in de resultaten, waarbij werk voor houvast dient om geen criminele activiteiten te plegen. Ook in het citaat van participant 7 komt houvast naar voren. Voor de participant betekent trouwen een houvast, een bakermat waarvoor hij wil gaan veranderen. Hieruit lijkt een motivatie te komen om te werken na detentie. Het citaat kan namelijk geïnterpreteerd worden als dat werken het behoudt van zijn gezin zal genereren.

Detentie

In de internationale literatuur komen voornamelijk de *turning points* kinderen en trouwen naar voren (Laub & Sampson, 2003; Cherney & Fitzgerald, 2016). Een aanvulling op de theorie is detentie ook een *turning point* kan zijn. Deze *turning point* kwam geregeld voor in de interviews. Voor een aantal gedetineerden geldt dat detentie hen heeft inzien dat ze nooit meer gevangen willen zitten en dat ze hun leven in het vervolg anders willen inrichten. Tevens beseffen een aantal gedetineerden dat ze veranderd zijn door detentie. Bijvoorbeeld dat hun persoonlijkheid verhard is geworden:

Ik ben nu dertig jaar. Ik heb tien jaar binnen gezeten. Vanaf zeventien jaar heb ik een beetje gerouleerd. Ik reageer nu heel cool op dingen. Mijn oma was overleden. Het raakte me niet. Ik heb haar ook niet meer gezien sinds ik vastzit. (Participant 18)

Een aantal gedetineerden reflecteren ook op werk en worden door detentie gemotiveerd om werk te zoeken na detentie:

Detentie maakt me alerter, ik ben me bewust dat er altijd mensen op me letten. Ben je veranderd? Straf gaat je sowieso veranderen. Ik wil het nu anders aanpakken. Ik heb genoeg talenten en middelen om ergens goed in te worden. (Participant 12)

Ook participant 15 geeft aan dat de straf hem veranderd heeft, en merkt op dat het zijn redding is geweest:

Ik was bijna 26 toen ik kwam vast te zitten. Als ik 34 ben, ben ik helemaal klaar. Dan is het er op of eronder. Het moet nu gaan gebeuren. Ik moet de lat lager leggen, zodat ik mijn doelen kan behalen. Het hoeft niet meer, die criminaliteit. De straf heeft me nu wel leren denken. De formule heeft niet gewerkt, dus nu moet ik een andere formule proberen. Detentie is ook een redding geweest. Ik gleed steeds meer af naar duistere kanten. Ik was niet koosjer bezig. Het voelde fijn om snel geld te verdienen. Spijt heb ik niet. Ik heb geleefd, maar het zou mooi zijn als ik er nu een andere draai aan kan geven. Iets legaals opzetten. Maar ik heb de lat lager gelegd voor mezelf. Je wordt ouder en op den duur ga je inzien dat het leven een luchtkasteel is. Zo snel als je iets kunt krijgen, zo snel kun je het ook weer kwijtraken. Ik ben alles kwijtgeraakt, mijn huis, vriendin, vrienden, spullen. Ik ben tot zelfrust gekomen, het hoeft allemaal niet meer. (Participant 15)

Participant 5 ervaart dat detentie zijn visie op werk heeft veranderd. Detentie heeft hem gekwetst en veranderd wat zich uit in een drijfveer om zelfstandigheid te krijgen in zijn werk.

Een gevoel wat je hier ontnomen is. Dat je je gezin niet meer kan zien, verjaardag van je kind moet missen. En je kan je kind niets beloven, want je kan er toch niet bijzijn. Detentie verandert je als mens, het krenkt je hard, daar heb je geen macht over. Qua werk wil ik dan zelf de touwtjes in handen houden. Nog scherper voor je zelf, kritischer nog gedrevener om je werk uit te kunnen voeren, omdat het jaren ontnomen is. Met werken kun je de kost verdienen en je dingen doen. Maar je kunt de tijd niet inhalen, die is er niet meer. (Participant 5)

5 Conclusie en discussie

De motivatie van gedetineerden om werk te zoeken na detentie en de factoren die deze motivatie beïnvloeden zijn onderzocht met de volgende onderzoeksvraag: *'In hoeverre zijn gedetineerden in een Nederlandse Penitentiaire Inrichting gemotiveerd om werk te zoeken en welke factoren beïnvloeden hun motivatie om te werken?'* Deze vraag is onderzocht middels achttien diepte-interviews. Allereerst kan geconcludeerd worden dat er door gedetineerden wisselend wordt gedacht over werken na detentie. Veel gedetineerden gaven aan gemotiveerd te zijn een baan te zoeken na vrijlating uit de PI. Dit in tegenstelling tot eerder onderzoek, waaruit bleek dat het bij gedetineerden voornamelijk schort aan motivatie om te willen werken (Apel & Sweeten, 2010). Er waren ook gevangenen die aangaven hun criminele gedrag niet te willen veranderen, en niet bereid zijn om na detentie te werken. Zoals blijkt uit de theorie en bevestigd wordt door gesprekken met gedetineerden, wordt motivatie beïnvloedt door allerlei factoren. Menselijk kapitaal, sociaal kapitaal, cognitieve transformatie, stigma en *turning points* zijn in dit onderzoek als leidraad genomen voor de factoren die meespelen in de motivatie van gedetineerden om werk te zoeken. Op basis van de resultaten van dit onderzoek kunnen de volgende conclusies getrokken worden over de factoren die motivatie beïnvloeden:

Gedetineerden zien werkervaring als mogelijke positieve bijdrage op een kans op een baan na detentie. Gedetineerden die vroeg zijn begonnen met werken blijken graag naar detentie te willen werken, omdat zij gewend zijn te werken. Daarnaast blijkt dat gedetineerden die een eigen onderneming gehad hebben, dit na detentie te willen doorzetten. Zij zoeken zelfstandigheid en onafhankelijkheid in hun werk. Werkervaring voor detentie kan dus leiden tot een motivatie om te werken na detentie. Het verlangen naar zelfstandigheid en onafhankelijk komt ook naar voren in de *turning point* detentie. Detentie ontnemt vrijheden, wat een drijfveer vormt om werk te zoeken waarin zelfstandigheid en onafhankelijkheid voorop staan. De bevinding dat detentie ook *turning point* kan zijn is een aanvulling op de literatuur over motivatie in werkmoraal.

Ook familie en vrienden dienen als belangrijke motivators in het zoeken naar een baan na detentie. Een deel van de gedetineerden ervaart de aansporing om te werken als motivatie om te werken na detentie. Familie en vrienden blijken waardevolle hulpbronnen te zijn voor detineerden in het zoeken naar een baan, wat overeenkomt met bevindingen uit eerder onderzoek (Lin, 2002; Berg & Huebner, 2011; Cherney & Fitzgerald, 2016). Gebleken is dat zij als informatiebron kunnen dienen die gedetineerden op de hoogte houdt van de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. Familie en vrienden kunnen een financiële bijdrage leveren of steun bieden bij het zoeken naar werk.

Een andere motivatie om te werken die gedetineerden noemen, is dat zij willen werken om niet opnieuw in de gevangenis te komen. Deze bezigheid leidt er volgens hen toe dat zij niet terugvallen

naar criminele activiteiten. Daarnaast vinden sommige gedetineerden dat ze te oud worden voor criminele activiteiten, en vinden zij dat het tijd wordt om aan het werk te gaan.

Ook de komst van kinderen kan zorgen voor een ommekeer (*turning point*) in het leven van een gedetineerde. Dit komt overeen met de theorie (Cherney & Fitzgerald, 2016). De komst van een kind kan iemand laten inzien dat het belangrijk is om verantwoordelijkheid te nemen, voor het kind en zichzelf. Gedetineerden ervaren dat zij een bijdrage kunnen leveren aan een goede toekomst voor het kind, wanneer zij werk vinden na detentie. Bijvoorbeeld middels een financiële bijdrage voor het kind.

Een opvallende bevinding in het huidige onderzoek is dat sommige gedetineerden lijken te anticiperen op het krijgen van kinderen of trouwen. De gedachte aan een vrouw of kind die zij later hopen te krijgen, is voor hen een motivatie om na detentie werk te vinden. De verantwoordelijkheden die voortkomen uit trouwen en werken worden een houvast wat leidt tot een nuttige vorm van tijdsbesteding en minder mogelijkheid voor criminele activiteiten. Verwachte gebeurtenissen kunnen voor gedetineerden dus een motivatie zijn om een baan te zoeken.

Er zijn ook bevindingen die de bestaande literatuur (gedeeltelijk) weerspreken. Het nut van werken binnen detentie wordt in de literatuur omschreven als het ontwikkelen van vaardigheden en creëren van een gunstige werkmoraal na detentie (Solomon et al., 2004). Veel gedetineerden in de PI werken echter voornamelijk vanuit een extrinsieke motivatie, namelijk om niet op “rood” te komen staan en om de tijd te doden. Daarnaast werd in voorgaand onderzoek gesteld dat gedetineerden stigma als struikelblok kunnen ervaren om werk te zoeken na detentie (Cherney & Fitzgerald, 2016; Graffam et al., 2008). Uit dit onderzoek komt echter naar voren dat stigmatisering op twee verschillende manieren kan werken. Gedetineerden geven aan dat mogelijke stigmatisering door potentiële werkgevers demotiverend werkt en tot onzekerheid over het baanperspectief kan leiden. Stigmatisering door anderen in de samenleving lijkt er echter toe te leiden dat motivatie tot werken hoger is, omdat zij zich willen bewijzen. De resultaten wekken het vermoeden dat stigmatisering een complexere werking heeft dan gesteld in voorgaand onderzoek. Toekomstig onderzoek zou hier meer inzicht in kunnen geven.

Er zijn ook factoren gevonden die wel een demotiverende werking hebben op zoeken naar werk. Zo blijkt uit interviews dat gemiste werkervaring (een gat op het CV) zorgt voor stress omtrent zich profileren op de arbeidsmarkt. Dit kwam ook naar voren wanneer de VOG (Verklaring Omtrent Gedrag) besproken werd. Veel werkgevers en stagebedrijven vragen om een VOG. (Ex-) gedetineerden kunnen in de eerste jaren na detentie geen VOG aanleveren. Zij worden hierdoor gedemotiveerd om werk te zoeken, want zij vragen zich af of het vinden van werk wel een haalbaar doel is.

Uit het onderzoek komt naar voren dat veel gedetineerden in hoge mate op zichzelf reflecteren. Zij lijken zich goed bewust te zijn dat keuzes in het leven consequenties hebben voor het vinden van werk na detentie. Dit is van belang voor beleidsmaatregelen, aangezien mensen voornamelijk te motiveren zijn wanneer zij tot besef te brengen zijn dat werken hen profijt kan opleveren. Dit biedt perspectief voor beleidmakers.

Dit onderzoek heeft een aantal sterke kanten, wat dit onderzoek uniek maakt. Allereerst zijn 'gedetineerden' als doelgroep een moeilijke groep om toegang tot te verkrijgen. Het vertrouwen van gedetineerden moet gewonnen worden om hun terughoudendheid voor deelname aan interviews weg te nemen. In dit onderzoek is het gelukt om data te verzamelen onder achttien gedetineerden.

Daarnaast is er in Nederland nog weinig onderzoek verricht onder Nederlandse gedetineerden naar hun motivatie om te werken. Wellicht dat de toegang tot gedetineerden hier een rol in speelt. Dit onderzoek is dan ook een waardevolle toevoeging aan de bestaande literatuur.

Ook zijn de factoren die motivatie kunnen beïnvloeden afgeleid uit een sterk theoretisch kader, waarin een breed scala aan factoren is belicht. Deze factoren zijn uit literatuur afkomstig waarbij onderzoekers gekeken hebben naar ex-gedetineerden. Dit onderzoek heeft zich gericht op deze factoren, maar heeft gekeken of deze factoren *tijdens* detentie al van invloed kunnen zijn op hun motivatie om te werken na detentie. Door te weten welke factoren gedetineerden tijdens detentie van belang achten voor het vinden van werk na detentie, kan er beleidsmatig eerder ingespeeld worden op deze factoren.

Naast een aantal voordelen, kent dit onderzoek ook beperkingen die een aanleiding kunnen zijn voor vervolgonderzoek. Er zullen dan ook meerdere suggesties voor vervolgonderzoek gedaan worden.

Allereerst kunnen er vraagtekens gezet worden bij de generaliseerbaarheid van het onderzoek. De dataverzameling heeft plaatsgevonden onder 18 gedetineerden in één penitentiaire inrichting. Toekomstig onderzoek zou in meerdere penitentiaire inrichtingen kunnen plaatsvinden in Nederland en zich kunnen richten op een grotere groep participanten. Daarnaast zijn de gedetineerden benaderd in het RIC van de PI. Zij maken gebruik van de diensten van het RIC, wat de vraag oproept of zij meer gemotiveerd zijn om te re-integreren dan de gemiddelde gedetineerde. Om dit te compenseren zijn ook gedetineerden bij intake van het RIC (iedere gedetineerde is verplicht een intakegesprek te houden) gevraagd te participeren.

Uit de karakteristieken van de gedetineerden valt af te leiden dat er sprake is van een gemêleerde groep participanten. Dit zorgt enerzijds voor een breed scala aan informatie vanuit verschillende oogpunten, anderzijds moeten er vraagtekens gezet worden bij de generaliseerbaarheid van de resultaten. Een dergelijke diverse groep uit een penitentiaire inrichting,

kan wellicht een vertekend beeld geven en de vraag is of deze gegevens ook toepasbaar zijn in andere situaties.

In dit onderzoek is een aantal grote factoren opgenomen dat van invloed is op motivatie. Echter kan het zijn dat er bepaalde factoren niet meegenomen zijn in dit onderzoek die zorgen voor een grote invloed op motivatie om te werken na detentie. Dit is een aandachtspunt voor vervolgonderzoek. Een factor die van invloed zou kunnen zijn op motivatie is het type delict wat gepleegd is, hier is in het huidige onderzoek niet op ingegaan. Werkgevers beoordelen iemand op basis van een risicoanalyse. Werkgevers zijn risicomijdend en willen de liquiditeit van het bedrijf waarborgen (Ramakers, 2014). De veronderstelling is dat, wanneer bij sollicitaties het verleden met justitie ter sprake komt, werkgevers (onder andere) op basis van het type delict een inschatting maken of de persoon een risico vormt voor het bedrijf. Deze risicoanalyse zal deels verschillen tussen beroepsgroepen. Wanneer gedetineerden zich bewust zijn van deze risicoanalyse, kan dit van invloed zijn op hun motivatie om te werken na detentie. Vervolgonderzoek zou moeten uitwijzen welke rol het type delict speelt met betrekking tot de motivatie van gedetineerden.

Daarnaast is bij gedetineerden vaak sprake van multiproblematiek. Dit kan ook van grote invloed zijn op de motivatie van gedetineerden om werk te zoeken na detentie. Problemen die veelvuldig voorkomen zijn schulden, alcohol- en drugsverslavingen, relatieproblemen, psychische problemen en problemen rondom huisvesting. Het vinden van werk na detentie kan een van de vele problemen zijn waar gedetineerden tegenaan lopen, waardoor het de vraag is welke prioriteit het vinden van werk uiteindelijk heeft na detentie. Multiproblematiek onder (ex-) gedetineerden verdient meer aandacht in vervolgonderzoek.

Ook is lange termijnonderzoek nodig of de genoemde factoren inderdaad leiden tot het zoeken (en vinden) van een baan. Oftewel, is de motivatie die gedetineerden tijdens detentie hebben, gegrond en oprecht? Longitudinaal onderzoek kan meer inzichten verschaffen over welke factoren standhoudend zijn voor motivatie. Door gedetineerden na detentie te volgen, kunnen de uitkomsten van motivatie gemonitord worden en kan er meer duidelijkheid verschaft worden over de motivatie van gedetineerden om te werken.

6 Beleidsaanbevelingen

Vanuit het huidige onderzoek kunnen er beleidsaanbevelingen gedaan worden. De vraag die gesteld wordt is: *'Hoe kunnen gedetineerden gemotiveerd worden om te werken na detentie?'* In beleidsmaatregelen is niet eenvoudig om direct in te spelen op motivatie. Uit het huidige onderzoek blijkt dat motivatie een breed begrip is, en zowel intrinsiek als extrinsiek kan zijn. Daarnaast wordt motivatie beïnvloed door veel factoren. Echter, er kan getracht worden door bepaalde richtlijnen of aanpassingen gedetineerden te motiveren. Er worden beleidsaanbevelingen gegeven op zowel institutioneel als landelijk niveau.

RIC's in Nederlandse penitentiaire inrichtingen

In de PI Nieuwegein, waar het onderzoek heeft plaatsgevonden, bevindt zich een RIC waar gedetineerden begeleid worden met hulpvragen. Wanneer een gedetineerde vast komt te zitten moet hij verplicht een taalmeter maken, waarbij zijn vaardigheid in de Nederlandse taal (begrijpend lezen) getest wordt. Daarop volgt het maken van een reflector, waarna een intake volgt met een gedetineerde. Tijdens dit intakegesprek vraagt een consulent naar de leefgebieden (identiteitsbewijs, zorg, inkomen/werk, schulden en huisvesting) en vraagt de consulent waar de gedetineerde hulp bij nodig heeft. Een van de vragen die een consulent stelt is of de gedetineerde uitzicht heeft op werk na detentie. Zo niet, dan probeert een consulent hem te motiveren en bij te staan in het verzinnen van een oplossing, bijvoorbeeld door hem te adviseren om zich in te schrijven bij het spreekuur van een uitzendbureau.¹¹ Het RIC in Nieuwegein loopt echter qua begeleiding en motivering van gedetineerden voor ten opzichte van andere PI's in Nederland. Uit de gesprekken met gedetineerden is gebleken dat zij vol lof zijn over het RIC. Veel van wat gedaan wordt in het RIC sluit al aan bij de onderzoeksbevindingen. De aanbeveling die hieruit voortvloeit is om in alle Penitentiaire Inrichtingen in Nederland blijvend energie te steken in het motiveren van gedetineerden om na te denken over werken na detentie. Door gedetineerden te motiveren, bewust(er) te maken van en voor te bereiden op hun terugkeer op de arbeidsmarkt, kan werken na detentie een minder grote stap worden voor een gedetineerde. Omdat het RIC Nieuwegein veel effectieve toepassingen kent, kunnen deze *best practices* ook gedeeld worden met andere RIC's in Nederland. De aanbeveling is dan ook om de mogelijkheden te verkennen om structureel kennis te delen, waardoor de effectieve maatregelen van het RIC Nieuwegein breder toepasbaar worden.

¹¹ Elke maand is er een spreekuur van een uitzendbureau in het RIC, waarop gedetineerden zich in kunnen schrijven. Van te voren stellen zij een CV op en maken zij een beroepskeuzetest. Op deze manier heeft het uitzendbureau een idee van de ambities, werkervaring en vaardigheden van de gedetineerde.

Trainingen

Het volgen van trainingen binnen detentie is een manier waarop gedetineerden hun vaardigheden en kennis kunnen ontwikkelen en zich kunnen profileren op de arbeidsmarkt. De trainingen variëren van trainingen gericht op de ontwikkeling van cognitieve vaardigheden, tot omgaan met drugs en alcohol en beroep- en onderwijstrainingen. Om het succes van trainingen te garanderen is het van belang dat bij trainingen rekening gehouden wordt met de risico's en valkuilen die veel voorkomen bij gedetineerden (Travis et al., 2001). Zoals uit het onderzoek naar voren kwam, kunnen gedetineerden gedemotiveerd worden door stigma van toekomstige potentiële werkgevers. In een training kan hier aandacht aan besteed worden, door mogelijke scenario's te bespreken. Door stigma management een onderdeel te maken van bepaalde trainingen, weten gedetineerden beter hoe zij in de toekomst met stigma om kunnen gaan. Toekomstige stigma kan dan een minder grote drempel worden voor het zoeken van een baan na detentie.

Daarnaast moet bij trainingen ingespeeld worden op de behoeften van de gedetineerden. Veel gedetineerden willen een eigen onderneming opzetten, omdat zij zelfstandig en onafhankelijk willen zijn. PI's zouden hier op in kunnen spelen door trainingen aan te bieden die zich richten op (het opstarten van) zelfstandige ondernemingen. Daarbij is het van belang zowel positieve kanten als gevaren kanten te belichten. Gedetineerden moeten weten waar zij aan beginnen en wat er bij komt kijken. Mochten zij daadwerkelijk gemotiveerd en in staat zijn een eigen onderneming op te zetten (of voort te zetten), zou hier tijdens detentie al begeleiding in kunnen komen wat zich voortzet na detentie zodat zij niet aan hun lot worden overgelaten.

Arbeidsmarkt

Veel gedetineerden ervaren de eis van een VOG als demotivatie om werk te zoeken na detentie. Deze eis maakt hen somber gestemd met betrekking tot een plek op de arbeidsmarkt. Allereerst zou er meer informatie verschaft kunnen worden onder gedetineerden bij welke banen een VOG vereist is en wanneer men weer een VOG kan krijgen. Niet alle banen vereisen een VOG. Het blijkt ook dat jongeren een verkeerd beeld hebben van een VOG. Veel jongeren denken dat zij nooit meer een VOG zullen krijgen (Justis, 2014). Echter wordt er gemiddeld naar de laatste vier jaar van het strafblad gekeken, en voor jongeren tot 23 jaar geldt zelfs twee jaar, met uitzondering van ernstige (gewelds)delicten en zedendelicten. Ook geldt dit niet voor sommige specifieke beroepen, zoals een taxi-chauffeur (Justis, 2014). Daarnaast wordt gekeken of het delict risico oplevert voor de baan/studie waar een gedetineerde in geïnteresseerd is, wat dus niet automatisch een weigering van VOG inhoudt. Omdat blijkt dat gedetineerden niet altijd op de hoogte zijn van deze regelingen, kan hier meer informatie over verstrekt worden. Gezocht kan worden naar mogelijkheden voor banen die men kan uitoefenen

(desnoods als tijdelijke 'opstartbaan') en geen VOG behoeven. Hierbij moet echter wel bedacht worden dat niet alle banen voldoening geven, waardoor de voordelen van een baan (gedeeltelijk) weg kunnen vallen (Soothill & Holmes, 1981; Uggen, 1999; Erp et al., 2011; Lindsay & McQuaid, 2004). Gezocht moet worden naar banen die zo veel mogelijk overeenkomen met de wensen van de gedetineerden.

Startkapitaal

Het is realiteit dat gedetineerden onder andere vanwege stigmatisering door de maatschappij en door de eis om een VOG aan te leveren (die werkgevers vaak stellen), moeite kunnen hebben met het (direct) krijgen van een baan na detentie. Veel gedetineerden vragen dan ook een bijstandsuitkering (WWB) aan om, in ieder geval de eerste maanden, rond te kunnen komen.

In het onderzoek kwam naar voren dat veel gedetineerden als zelfstandige willen werken. Van belang is het om in te spelen op de behoefte van gedetineerden. In veel gevallen is er bij het starten van een eigen onderneming geen VOG nodig, waardoor dit een extra reden is om een eigen onderneming te starten. Op dit moment kan bestaan er de BBZ, wat een bijstand is voor zelfstandigen. De BBZ is echter in de praktijk voornamelijk bedoeld als redmiddel voor noodlijdende zelfstandigen/ondernemingen die levensvatbaar ingeschat worden (Rijksoverheid, 2016).

Omdat niet alle gedetineerden al een onderneming hebben die levensvatbaar ingeschat kan worden, is de beleidsaanbeveling om maatwerkbeleid voor ex-gedetineerden te creëren. Gedacht kan worden aan een speciale lening voor ex-gedetineerden, waarbij zij het geld doelmatig in kunnen zetten voor het opstarten van een eigen onderneming. Met dit geld genereren zij het startkapitaal wat nodig is om een eigen onderneming op te zetten. Het voordeel van een dergelijke constructie is dat wanneer een onderneming slaagt, er geen uitgaven meer zijn voor de WWB, omdat mensen nu zelf geld genereren. Bovendien ontvangt de staat het geld terug, omdat het een lening betreft.

De verwachting hierbij is dat niet iedere gedetineerde is staat zal zijn om een profitabele onderneming op te starten. In dat geval zal een gedetineerde schulden hebben, wat problemen op kan leveren. Om dit te voorkomen is het van belang dat er middels maatwerk goed onderzoek gedaan wordt naar de levensvatbaarheid van een onderneming. Ook zullen er strenge toelatingseisen moeten zijn voor het krijgen van een dergelijke lening. Immers, iemand die wel het startkapitaal kan genereren, zou minder toegang moeten hebben tot deze lening.

Rol van de reclassering

De reclassering begeleidt gedetineerden bij hun re-integratie. De reclassering handelt voornamelijk vanuit een strafrechtelijk principe; zij zetten hun middelen in op het voorkomen van recidive (Reclassering Nederland, 2016). Wanneer zij vermoeden of daadwerkelijk bemerken dat een (ex-) gedetineerde zich niet houdt aan de regels door hen opgesteld, zullen zij ingrijpen. Uit het onderzoek kwam naar voren dat gedetineerden zich bewust zijn van het straf-beloning principe wat de reclassering toepast. Dit leidt tot extrinsiek gemotiveerde gedetineerden, die voornamelijk zoeken naar korte termijn beloning.

Vanaf 2008 zet het kabinet meer in op participatie van alle burgers in de maatschappij. Onder 'alle' burgers van de maatschappij vallen ook ex-gedetineerden. Uit het rapport blijkt dat het kabinet zich er van bewust is dat het niet voor iedereen mogelijk is om betaald werk te doen (Bakker, 2008). Er kan een gebrek zijn aan betaald werk door een krappe arbeidsmarkt. Ook kunnen mensen beperkingen hebben, zoals fysieke of psychologische problemen. Ex-gedetineerden kunnen ook kampen met deze problemen en ervaren ook specifiek detentie gerelateerde problemen zoals stigmatisering.

Een oplossing/vervanging hiervoor is maatschappelijk werk, waar vrijwilligerswerk en mantelzorg onder vallen. Maatschappelijk werk heeft veel overeenkomstige voordelen met betaald werk, waardoor het positieve effect hetzelfde is. Maatschappelijk werk kan mensen uit een sociaal isolement helpen, biedt een houvast en structuur, geeft informele sociale controle, het kan betekenis geven aan het leven en geeft het gevoel onderdeel te zijn van de maatschappij. Maatschappelijk werk heeft niet alleen persoonlijke voordelen. Mensen die dit werk doen participeren hierdoor ook in de maatschappij en leveren op deze manier een bijdrage (Bakker, 2009). Daarnaast kan maatschappelijk werk de intrinsieke motivatie verhogen, omdat mensen die maatschappelijk werk doen andere mensen helpen.

Echter, deze participatie ontstaat niet altijd vanzelf. Gedetineerden moeten gemotiveerd en gestimuleerd worden om het belang van (maatschappelijk) werk in te zien en dit te gaan doen. De reclassering heeft door haar taken veel kennis over en toegang tot (ex-) gedetineerden. De beleidsaanbeveling die hieruit volgt is dat de reclassering zou kunnen zoeken naar een balans tussen een strafrechtelijke aanpak en een participerende aanpak. De reclassering is een zeer geschikte instantie om gedetineerden te motiveren en te stimuleren om te participeren in de maatschappij.

7 Referenties

- Apel, R., & Sweeten, G. (2010). The impact of incarceration on employment during the transition to adulthood. *Social problems*, 57(3), 448-479.
- Baron, J. N., & Kreps, D. M. (1999). *Strategic human resources: Frameworks for general managers*. New York: Wiley.
- Bayer, P., Pintoff, R., & Pozen, D. E. (2003). *Building criminal capital behind bars: Social learning in juvenile corrections*. Economic Growth Center, Yale University.
- Becker, G. S. (2009). *Human capital: A theoretical and empirical analysis, with special reference to education*. University of Chicago Press.
- Beleidsregels VOG (2008). Beleidsregels 2008 voor het beoordelen van aanvragen ter verkrijging van een verklaring omtrent het gedrag van natuurlijke personen en rechtspersonen, DDS-5504342. *Staatscourant*, 119, 16.
- Benson, M. L. (2012). *Crime and the Lifecourse: An Introduction*. Routledge.
- Berg, M. T., & Huebner, B. M. (2011). Re-entry and the ties that bind: An examination of social ties, employment, and recidivism. *Justice quarterly*, 28(2), 382-4.
- Boeije, H. (2005). Kwalitatief onderzoek. *Onderzoeksmethoden*, 253-289.
- Buikhuisen, W., & Dijksterhuis, F. P. (1971). Delinquency and stigmatisation. *The British Journal of Criminology*, 11(2), 185-187.
- CBS (2015). *4 op de 5 mannelijke ex-gedetineerden heeft geen werk*. Geraadpleegd op 9 februari 2016, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2015/27/vier-op-de-vijf-mannelijke-ex-gedetineerden-heeft-geen-werk>.
- Cherney, A., & Fitzgerald, R. (2016). Finding and keeping a job: the value and meaning of employment for parolees. *International journal of offender therapy and comparative criminology*, 60(1), 21-37.
- Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American journal of sociology*, 95-120.
- Commissie Bakker (2008). *Naar een toekomst die werkt*. Advies Commissie Arbeidsparticipatie, 16 juni 2008, Den Haag: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.
- Cuyper, R. de, Dirkzwager, A., Völker, B., Laan, P. van der, & Nieuwbeerta, P. (2012). Het sociale netwerk van gedetineerden voorafgaand aan detentie-Een vergelijking met de Nederlandse bevolking. *Mens en maatschappij*, 87(3), 245-271.
- Dirkzwager, A., Blokland, A., Nannes, K., & Vroonland, M. (2015). Effecten van detentie op het vinden van werk en een woning. *Tijdschrift voor Criminologie*, 57(1).

- DJI (2016). Re-integratie en Nazorg. Geraadpleegd op 23 juni 2016, van <https://www.dji.nl/Onderwerpen/Volwassenen-in-detentie/Re-integratie-en-nazorg/Documenten/>.
- Erp, J. van, Geest, V. van der, Huisman, W., & Verbruggen, J. (2011). Criminaliteit en werk. *Tijdschrift voor Criminologie*, 53(2), 71.
- Giordano, P. C. (2014). Gender, crime, and desistance: Toward a theory of cognitive transformation. In *Effective interventions in the lives of criminal offenders* (pp. 41-62). Springer New York.
- Graffam, J., Shinkfield, A. J., & Hardcastle, L. (2008). The perceived employability of ex-prisoners and offenders. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 52(6), 673-685.
- Harding, D. J. (2003). Jean Valjean's dilemma: The management of ex-convict identity in the search for employment. *Deviant Behavior*, 24(6), 571-595.
- Holzer, H. J., Raphael, S., & Stoll, M. A. (2003). Employment barriers facing ex-offenders. *Center for the Study of Urban Poverty Working Paper Series*.
- Jorritsma, A. & Teeven, F. (2014). Richting aan re-integratie. Convenant re-integratie van (ex-)gedetineerden.
- Justis (2014). Jongeren schatten kans op VOG te laat in. Geraadpleegd op 22 juni 2016, van <https://www.justis.nl/Nieuws/2014/jongeren-schatten-kans-op-vog-te-laag-in.aspx?cp=123&cs=56671>.
- Klink, M. van der (2010). Human Resource Development.
- Kuppens, J., & Ferwerda, H. (2008). Van binnen naar buiten: Een behoefteonderzoek naar de aard en omvang van nazorg voor gedetineerden.
- Laub, J. H., & Sampson, R. J. (2003). *Shared beginnings, divergent lives: Delinquent boys to age 70*. Harvard University Press.
- LeBel, T. P. (2012). Invisible stripes? Formerly incarcerated persons' perceptions of stigma. *Deviant Behavior*, 33(2), 89-107.
- Lin, N. (2002). *Social capital: A theory of social structure and action*. Cambridge university press.
- Lindsay, C., & McQuaid, R. W. (2004). Avoiding the 'McJobs' unemployed job seekers and attitudes to service work. *Work, Employment & Society*, 18(2), 297-319
- Loughran, T. A., Nguyen, H., Piquero, A. R., & Fagan, J. (2013). The returns to criminal capital. *American sociological review* (78), 924-948.
- Maruna, S. (2001). *Making good: How ex-convicts reform and rebuild their lives*. American Psychological Association.
- McCarthy, B., & Hagan, J. (1995). Getting into street crime: The structure and process of criminal embeddedness. *Social Science Research*, 24(1), 63-95.

- Mol, G. D., & Henneken-Hordijk, I. (2008). *Gedetineerd in Nederland 2007. Een survey onder alle gedetineerden in het Nederlandse gevangeniswezen*. Den Haag: Dienst Justitiële Inrichtingen.
- Moran, D. (2012). Prisoner reintegration and the stigma of prison time inscribed on the body. *Punishment & Society*, 14(5), 564-583.
- Newheiser, A. K., & Barreto, M. (2014). Hidden costs of hiding stigma: Ironic interpersonal consequences of concealing a stigmatized identity in social interactions. *Journal of Experimental Social Psychology*, 52, 58-70.
- Pager, D. (2003). The Mark of a Criminal Record. *American journal of sociology*, 108(5), 937-975.
- Poort, R. (2009). Fundamenten voor toezicht. *Over de grondslagen voor de ontwikkeling van reclasseringstoezicht*, 54.
- Ramakers, A. (2014). *Barred from employment? A study of labor market prospects before and after imprisonment* (Doctoral dissertation, Research Program Criminal Justice, Institute of Criminal Law & Criminology, Faculty of Law, Leiden University).
- Ramakers, A., Apel, R., Nieuwbeerta, P., Dirkzwager, A., & Wilsem, J. (2014). Imprisonment length and post-prison employment prospects. *Criminology*, 52(3), 399-427.
- Ramakers, A., Wilsem, J. van, Fleischmann, M., Apel, R., Goudriaan, H., & Beijersbergen, K. (2011). Het effect van arbeidsmarktafwezigheid op baankansen. *Tijdschrift voor Criminologie*, 53(2), 140.
- Ramakers, A., Wilsem, J. van, Nieuwbeerta, P., & Dirkzwager, A. (2012). Het arbeidsverleden van gedetineerden voorafgaand aan detentie-Een vergelijking tussen gedetineerden en de algemene bevolking. *Mens en maatschappij*, 87(3), 272-301.
- Reclassering Nederland (2016). *Geschiedenis van Reclassering Nederland*. Geraadpleegd op 21 juni 2016, van <http://geschiedenis.reclassering.nl/>
- Rijksoverheid (2014). *Promoveren/degraderen systeem binnen gevangenis in werking*. Geraadpleegd op 6 juni 2016, van <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2014/03/01/promoveren-degraderen-systeem-binnen-gevangenis-in-werking>
- Rijksoverheid (2016). *Bijstand voor zelfstandigen (Bbz)*. Geraadpleegd op 22 juni 2016, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/bijstand-voor-zelfstandigen-bbz/vraag-en-antwoord/kan-ik-als-startende-ondernemer-met-een-bijstandsuitkering-gebruikmaken-van-het-bbz>
- Singer, M., & Bruhns, C. (1991). Relative effect of applicant work experience and academic qualification on selection interview decisions: A study of between-sample generalizability. *Journal of applied psychology*, 76(4), 550.
- Solomon, A., Johnson, K., Travis, J., McBride, E. (2004). From prison to work: The employment dimensions of prisoner re-entry.

- Soothill, K., & Holmes, J. (1981). Finding Employment for Ex-Prisoners: A Ten-Year Follow-up Study. *The Howard Journal of Criminal Justice*, 20(1-3), 29-36.
- Spence, M. (1973). Job market signaling. *The quarterly journal of Economics*, 355-374.
- Travis, J., Solomon, A. L., & Waul, M. (2001). From prison to home: The dimensions and consequences of prisoner re-entry.
- Visher, C. A., Debus-Sherrill, S. A., & Yahner, J. (2011). Employment after prison: A longitudinal study of former prisoners. *Justice Quarterly*, 28(5), 698-718.
- Visher, C. A., & Travis, J. (2003). Transitions from prison to community: Understanding individual pathways. *Annual review of sociology*, 89-113.
- Waldfogel, J. (1994). Does conviction have a persistent effect on income and employment?. *International Review of Law and Economics*, 14(1), 103-119.
- Warr, M. (1998). Life-course transitions and desistance from crime. *Criminology*, 36(2), 183-216.
- Wartna, B. S. J., Kalidien, S. N., Tollenaar, N., & Essers, A. A. M. (2006). *Strafrechtelijke recidive van ex-gedetineerden*. WODC.
- Weiman, D. F. (2007). Barriers to prisoners' re-entry into the labor market and the social costs of recidivism. *social research*, 575-611.
- Wensveen, M., Palmen, H., Blokland, A., & Meeus, W. (2012). Werk, werkkenmerken en delinquentie. *Tijdschrift voor Criminologie*, 54(2), 136.
- Western, B. (2002). The impact of incarceration on wage mobility and inequality. *American Sociological Review*, 526-546.
- Winnick, T. A., & Bodkin, M. (2008). Anticipated stigma and stigma management among those to be labelled "ex-con". *Deviant Behavior*, 29(4), 295-333.
- Uggen, C. (1999). Ex-offenders and the conformist alternative: A job quality model of work and crime. *Social Problems*, 46(1), 127-151
- Uggen, C., Manza, J., Behrens, A. (2004). Less than the average citizen': Stigma, role transition and the civic reintegration of convicted felons. *After crime and punishment: Pathways to offender reintegration*, 261-93.

Bijlage 1 Topiclijst interview gedetineerden

Introductie

- Participant bedanken voor deelname
- Uitleg interview
- Anonimiteit van participant benadrukken

1 Achtergrond

Betaalde baan voor detentie?

Ja: Beschrijving (Wat, wanneer, leuke/minder leuke kenmerken)

Nee: Waarom? Werk gezocht/gesolliciteerd?

2 Menselijk kapitaal

2.1 Opleidingen (incl. middelbare school) – afgemaakt?

2.2 Training/cursus binnen?

Ja: Beschrijving (Welke en waarom)

Nee: Waarom niet?

2.3 Bereidheid omscholing

2.4 Werken binnen detentie?

Ja: Waarom werken? Voortzetten na detentie?

Nee: Waarom niet?

2.5 Waar ben je goed in?

Specifiek voor werk?

VB: op tijd komen, veel werkervaring, hoog verantwoordelijkheidsgevoel

3 Sociaal kapitaal

3.1 Contact familie/vrienden?

Ja: Praten over leven na detentie? Werk?

Ja: Kenmerken gesprekken (VB: Ervaren druk, bereidheid van familie om te helpen)

Nee: Waarom niet? Familie wel bereid te helpen?

Nee: Zijn er anderen? Praten over leven na detentie? Werk?

Ja: Kenmerken gesprekken

4 Cognitieve transformatie

4.1 Nagedacht over werken na detentie?

Ja: Wil je werken? Reden werken?

Nee: Wil je werken? Waarom wel/niet?

4.2 Hoe denk je over werk? (belangrijk?)

5 Stigma

5.1 Hoe merk je dat mensen in je omgeving over je denken, nu je vastzit?

5.2 Belangrijk voor je?

5.3 Maakt het iets uit als mensen positief zijn?

Ja: En m.b.t. zoeken naar baan? (VB: sneller zoeken als mensen positief zijn)

5.4 Denk je wel aan hoe mensen over je denken als je vrij komt? (Doorvragen: toekomstige werkgevers)

5.5 Verbergen detentie?

Ja: Waarom? (Doorvragen: angst, onzekerheid, kansen m.b.t. krijgen van baan)

Nee: Waarom niet?

6 Turning points

6.1 Belangrijke gebeurtenissen (gebeurtenissen die voor verandering hebben gezorgd)

6.2 Wanneer was dat?

Verleden:

Werkte je toen?

Ja: Veranderde werkdagen/hoeveelheid, attituden?

Nee Werk gezocht? Door partner/omgeving nadruk op gelegd?

Heden/tijdens detentie

Wat doet dit met je? (VB: verantwoordelijkheid, invloed op baanperspectief)

7 Samenvattend

7.1 Welke factoren zijn voor jou belangrijk?

7.2 Nog andere factoren?

Afsluiting

- Vragen/opmerkingen?
- Bedanken participatie
- Anonimiteit (nogmaals) benadrukken